መ ኽ ማ ኽ

የሐረሪ ተረትና ምሳሌ
ከነ እማርኛ ትርጉሙ

አብዱራህማን መሐመድ ቆራም (ዶ/ር)

አዲስ አበባ መጋቢት 1984

ካቲብዞ ሩኽሰ ብላይ ጣቢእ ሞሽ ዅቱሪንተ
ያለ ደራሲው ፈቃድ ማሳተም ክልክል ነው ።

ጋሬ አባይ ጊሰቲ ፋጡመ ሐጂ ቃኢዱው ቀጠብትሌ
ባለቤቱ ወ/ሮ ፋጡማ ሐጂ ቃኢድን ስማስታወስ

መ ቦ እ ፡

ይ «መኽማኽ» ዛኔው ከታቡው ጌይ ኡሱእች እርኩትዞም ራጋች መሕተፍዋ መቅነእሌ ዝኸሹሰእ ይትናፈኡቡዩ ዛላችን ተዩ ። ዝከተቦ ይነብራል ፣ ዝሐፈዞ ይትረሰእል ባይቲው ቀጠብ ሞሸመ ዝወልዲ ወልድሌ መትዌረስ የትኺሻል ባይትቤ ፣ ራጋች እፍቤ ነሰእ ኔውመ ክታቡው ይቀሩ ዛላችሌ ከተብኔው ።

ጌይ ኡሱእ ሓላ መሐልዞዋ እር ሰናንዞው መልመድሌ ይኽሹ ዛላች እሊማችዋ ቃሪእችሌ ይ መኽማኻው እሕመረ ስናን ቱርጁ ምዞ በሕ ገበእ ንሳነ ። ኩቱብዞው ቃሪእችሌ ይነፈኩት ሊሒም ኡገቤ ሐጂሰ ጌይ ሐርፊው መትኼተልቤ ቀረበ ።

ጌይ ስናን ኢትዮጵየቤ ዛሉ ሳሚ ስናናችሌ እሐድዝዩንተ ። ኢትዮጵየቤ ዛሉ እሳይ ሳሚ ስናናች እሕመርኛ ፣ ትግርኛ ፣ ትግረ ፣ አርበጐብኛ ፣ ጋፋትኛዋ ፣ ጉራግኛን ተዩ ። ኢትዮጵየቤ ቃጪቤ ሳሚ ስናን ይሴነንበዩ ዛሉ ባዳች በጂሕ ሐሉ ።

ሐረር ጌይቤ ይነብሩዛሉ ኡመታች ሩሕዝዩው «ጌይ ኡሱእ» ስናንዝዩውም «ጌይ ስናን» ይሉናር ። ቱርጁምዞም ጌይቤ ይነብሩዛሉ ኡሱእችዋ ስናዝዩ ባይቲንተ ። ቃጪቤ ይዲጁ ዝናር ኡመታቹም ኻኑ ጊር ጌዩው ባድ ዝዩ ዛሹ ሰእ (ወልዳች ዝዩቤም ታ ጊር) ጌይ ኡሱእ ዩኹናሉ ። ዝነበሩቦ ቀቢሰቤ ይጠረሑሜሉ ። ይም ዩኹናዛል ጌይ እደዋ ስናንዜም ቃም ዛሹ ሰእንናር ።

እደሬ ፣ ይሉዛል ፣ ጩቅቲ ዚትነሰኤው «ሐደሪ» ይልዛል እረቢቤ ንተ ። «ሐደሪ» ባይቲ ጌይቤ ይነብርዛል ኡሱእ ባይቲንተ ። ይዞም ባዲየቤ ይነብሪዛል ዘልቶ ኡሱእ ባይቲንተ ። ዘመን ጉድረቤዋ እረብ ስናኑው ፊዝቤ ዘለቤጃች «ሐደሪ» ይልዛሉው እደሬ ኩፍኝ እናወጠ ። ሐረር ታሪኽቤ ጌይ ይሉዛሉው ዘትግለእቲ ሐረርጌይ ሙጢን ናርቲ ። ይሌ ባይቲንተ ጌይ ዛነሰእ ፣ ሐረር ጌይሌ ሙጢ ዝሰጤ ሱም ኩት ኔትናፈእባዛነ ።

ሐረርጌይ (እውሮፓ ሒልቂቤ) ሳቲ በቅላች ዘመንቤ ዚትዌጠንቲ ነትይታወቃል ። (1) ጌይ ኢትዮጵየቤ እር ኪልቱሞ ደሌ ዛሉ ባዳችቤ ቅጃረቤ ዝታወቅ ቲን ናርቲ ። አሐድ በቅለ አመት

ቤቀድቤዘ (ጀቡቲ አመቲዌጠን) ዜይለእ በሪቤ እላወሒንዲዋ ሸርቁል እውስጥ ባዳች ኩፎኝ ዘባድ ፥ ከረቢ ፥ ዶኸን ሲን (አጅ) ቡንዋ አላይ መሐዋቹም ኪሌኸቲ ፥ እዜ ይባዳችቤ እራዝ ፥ ብረትቤ ዝደ ለገ መሐዋችዋ ሲያኸ ተዲጅናርቲ ።

ሐረርጌዩው አላይ ኢትዮጵየ ጌያችቤ ዚትላይቲ ያሼዛል ሑጡ ርዜንተ ። ሐሚስቲ በሪያች ምሼት ይትቆፈሉመ ሶዘ ይትከፈቱ ናሩ ። ሑጡርዘ ዝቼኸሌው አሚር ኑር ዘመንቤን ናር (2) ። ሑጡርዘ ዝቼ ኸሌው ወራሪው መትኻተርሌን ናር ።

በሪያች ባድ ኩፎኝ ይቡእዋ ዩጭዛል ኡሱእዋ መሐወ ይከትቡ ቦዋ ሚሪ የትኪፍሉቡዩ ዝናሩ እታያችን ናሩ ። በሪያች ሱማች ዝዩም እስመዲን በሪ ፥ እሱም በሪ ፥ እርጉበ በሪ ፥ በድሮ በሪ ፥ ሱቁ ጣጥ በሪን ተዩ ።

መትቦረድቤም ይ መኸማኻው መሳመቴ ሰእ ጊርጋረ ዛሹኛ ችሌ ፤—

1. እይ አመቱለ ዮሱፍ እብዲሌ
2. እይ እሸ እህመድ ሶፊ (እዬሌ)
3. ዶ/ር አብደለ አብዱናሲርሌ
4. እዲስ አበቤ ዛሉ ጀማእቼሌ እርኩት ሚስጋነ እሻኸ ።

ይመኸማኸ አሕመረስናን ተርጀመዞው ቀረኡመ ይንተ ዘነለ ፥ ኸጠእቤ ዝቁረሑኝ ከቢር (መምህር) ደርበው አዱኛሌ አር ኩት ሚስጋነ የቦርዲ እላኸ ። ይ ኩትዞ ጣቢእ መኪነቤ ዛሸሌኝ አቶ ኑርዬ ይማምሌም ሚሰጋነ የቦርዲ ።

አ. መ. ቆራም
ኩተቤ ።

መ ቅ ድ ም ፤

በዚህ «መኸማኸ» በተባለው መጽሐፍ ውስጥ የቀረቡት ተረ ትና ምሳሌዎች ሐረሪዎች በተለይም ሽማግሌዎች የሚገለገሉባቸው ናቸው ። «የተጻፈ ይወረሳል ፥ በቃል ያለ ግን ይረሳል» እንደሚባለው ይህንን ቅርስ ከትውልድ ወደ ትውልድ ለማስተላለፍ እንዱ አመቺ መንገድ በጽሑፍ አማካይነት ስለሆነ ይኸው ለአንባቢያን ቀርቦአል ።

ይህ የሐረሪኛ ምሳሌና ተረት ከነ አማርኛ ትርጉሙ የቀረበበት ምክንያት ስለቤሔረሰቡ ባህል ጥናት ለማድረግ ለሚሹ እና በአጠቃ ላይም በምሳሌያዊ አነጋገሩ ለመጠቀም ለሚፈልጉ አንባቢያን ሁሉ ይጠቅማል በማለት ነው ። ጽሑፉ ለአንባቢያን እንዲያመች ተብሎ ተዘጋጅቶ አዲሱን የሐረሪኛ የፊደል ተራ በመከተል ቀርቦአል ።

የሐረሪኛ ቋንቋ በኢትዮጵያ ካሉት የሴም ቋንቋዎች አንዱ ነው ። ሌሎች በኢትዮጵያ ያሉ የሴም ቋንቋዎች አማርኛ ፥ ግዕዝ ፥ ትግርኛ ፥ ትግረ ፥ አርጎብኛ ፥ ጋፋትና ጉራግኛ ናቸው ። ከኢትዮጵያ ውጭ የሴም ቋንቋዎች የሚነገሩባቸው ሀገሮች በርካታ ናቸው ።

ሐረሪዎች ራሳቸውን «ጌይ ኡሱእ» ቋንቋቸውን ደግሞ «ጌይ ስናን» ብለው ይጠራሉ ። ትርጉማቸውም «የከተማ ሰው እና የከ ተማ ቋንቋ ማለት ነው ። ወደ ከተማው መጤ የሆኑ ሁሉ የገሳ መጠ ሪያቸውን ትተው የከተማዋን ባህልና ቋንቋ እንደወሰዱ (ምናልባ ትም ልጆቻቸው) አደሬዎች ይሆናሉ ።

አደሬ የሚለው ቃል ከአረብኛ «ሐደሪ» ከሚለው ቃል የተወሰደ ነው ። «ሐረሪ» የሚለው የከተማ ሰው ማለት ሲሆን አርሱም ገጠሬ ከሚለው ለመለየት የሚሰየም ነው ። ምናልባትም አረብኛን በቅው ያላጤኑ ሰዎች «ሐደሪ» የሚለውን «አደሬ» ወደ ሚለው ቀይረው ቃል ። ቢታሪክ እስከ ቅርብ ጊዜ ድረስ በሐረር ክፍለ ሀገር በከተማ ነት ትታወቅ የነበረች የሐረር ከተማ ብቻ እንደነበረችና ይህም በአ ደርኛ «ጌይ» ቢባል ከተማ የሚለውን ለሐረር ከተማ ብቻ እንዲሰ ጣት ያደረገው ዋናው ምክንያት ሆኖ እናገኘዋለን ።

የሐረር ከተማ እ ኤ አ በ7ኛው ክፍለ ዘመን እንደተቆረቆረች ይታወቃል ። ሐረር በምሥራቅ ኢትዮጵያ የታወቀች የንግድ መናኸሪያ ነበረች ። የዛሬ መቶ አመት በፊት (ጂቡቲ ከመመስረቷ በፊት) እንኳ

በዚይላእ ወደብ ወደ ሕንድና የመካከለኛ ምስራቅ ሀገሮች ዝባድ ፣ ከርቤ ፣ የዝሆን ጥርስ ፣ ቡና ወዘተ በመላክ እና ጨርቃጨርቅ ፣ የብረት ውጤቶችንና ጌጣጌጥ ወደ ሀገር ውስጥ በማስገባት ከፍ ያለ ንግድ ታካሄድ ነበር ።

የሐረር ከተማን ከሌሎች የኢትዮጵያ ከተሞች ለየት የሚያደርጋት የጥንት ከፍለ ከተማዋ ዙሪያ በግንብ መታጠርዋ ነው ። ማታ ማታ ተዘግተው ጧት ጧት የሚከፈቱ አምስት በሮች ነበርዋት ። ግንቡም የተሰራው በአሚር ኑር ዘመን ሲሆን በከተማዋ ነዋሪዎች ላይ ይቃጣባቸው የነበረውን የተደጋገመ ወረራ ለመከላከል ነበር

በሮቹም ወደ ከተማዋ የሚገቡትንና ወደ ውጭ የሚወጡትን የንግድ እቃዎችና የውጭ ሀገር ሰዎች መመዝገቢያና መቆጣጠሪያ እንዲሁም ቀረጥ መቅረጫ ቦታዎች ነበሩ ። በጠቅላላው የበሮቹ ስሞች የሚከተሉት ናቸው ። እነርሱም አስመአ ዲን በሪ ፣ አሱም በሪ እርጮበ በሪ ፣ በድሮ በሪ እና ፣ ሱቁጣጥ በሪ ናቸው ።

በመጨረሻም ይህን የአደርኛ ተረትና ምሳሌ ስለበለበብ ከፍ ያለ እገዛ ላደረጉልኝ ፡—

1 ለእመት እመቱላ ዩሱፍ አብዲ

2 ለእመት እሻ አህመድ ሶፊ (እናቴ)

3 ለዶ/ር አብደለ አብዱናሲር

4 ለእዲስ አበባ «ጀማአዎቼ» (ጓደኞቼ)

ከፍ ያለ ምስጋናዬን አቀርባለሁ ። በተጨማሪም የዚህን «መኽማኽ» የአማርኛ ትርጉም እንበው ይህ ነው ከማይባል ስህተት እንድጠበቅ የረዱኝን መምህር ደርበው አዱኛን በጣም አመሰግናለሁ ። እንዲሁም ጽሑፉን በታይፕ ለመቱት ለአቶ ኑርዬ ይማም ምስጋና አቀርባለሁ ።

አ. መ. ቆራም
ከተቤ ።

ጌይ ስናን መኽማኽዞ ዚትከተበበው ሐርፊያች የአደርኛ ተረትና ምሳለው የተጻፈበት ፊደላት ፤

ሐ	ቀ	አ	ደ
ለ	በ	ከ	ጀ
መ	ተ	ኸ	ገ
ረ	ቸ	ወ	ጠ
ሰ	ነ	ዘ	ጨ
ሸ	ኘ	የ	ፈ

ሐረሪ —ሐ— አማርኛ

1. ሐለኝ ባይቲ አዳወ ይሰብራል ።
1. አለኝ ማለት ጠላትን ያሳፍራል ።

2. ሐመድ ኢሕዞ ቱምባኾ ።
2. የአመድ ወንድሙ ትምባሆ ።

3. ሐማቺ አይቅበር ፣ ዝቅበሬ ውው ያጫል ።
3. አማች አይቅበር ፣ የቀበረውን ያወጣል ።

4. ሐሚስቲ አጣብኘቤ ደረር ዝኻንሌ ደዋም ኤለ ።
4. በአምስት ጣት (በምግብ) ለተጉዳ መድኃኒት የለውም ።

5. ሐምበይሌ መረኽለችኪ የቅለቅለኽሌ ።
5. እንኳን መረቅ ጠጣህ ሊያ ሽርህ ።

6. ሐም ብላይ የኽ ፣ ዘዩቅ ።
6. አምጣን እንጂ እንካን እያውቅ ።

7. ሐረሬ ኽጊር ከሰ ሐራረ መረሬኽጊር ደው ምራር ።
7. ከተናደድህ የሞራ ጥብስ ፣ ከመረረህ የፍየል እሞት (መናደድ የለብህም ፣ የጎዴት ትርፉ ራስን መጉዳት ነውና)

ሐረሬ	አማርኛ
8. ሐርአት ኢጊር ዛለ ጋሚላ ውም አሐድ ጊር የዝላሕጠ ሐል ።	8. አራት እግር ያለውን ግ መል እንኳ አንዴ ያዳል ጠዋል ።
9. ሐርሺ አተዋቅ ጌይ አተዋቅ ቱኹኑሚት ።	9. ቆቅ ዶሮ አትሆንም ።
10. ሐርሺ ዛላው ሐርየ ሰደ ዴው ።	10. ባለ እርሻውን አላማ አባ ረረው ።
11. ሐሳዱው አብሱመዞ ገደ ሌው ።	11. ቁልቋልን የልጁ ልጅ ገደ ስው ።
12. ሐያእ ዘሌለ ኢንጭገር ሼ ለደ ።	12. ሕፍረተቢስ ቅንድቡን ይላ ጫል (ሐረሬዎች በባህላቸ ው ቅንድብ መላጨትን ከ ብልግና አሠራር ጋር ስለ ሚያመሳስሉት ነው) ።
13. ሐይ ዝቀበጠ አብስቤ እ መል አሽ ።	13. ወተት ያጣ አሬራ ይጠጣ።
14. ሐይለኛ ኢንዞ ኢቢእ ።	14. የኃይለኛ ዓይኑ እንባ (ሲከ ለከል) ።
15. ሐደይ ዞለአ ሲንዞቤ አ ስጠ ።	15. አደይ የበላ በጥርሱ ያስታ ውቅ ።
16. ሐጂስ መኽረ ሐጂስ አፈር ያጫል ።	16. አዲስ መቆፈሪያ አዲስ አ ፈር ያወጣል (መጤ ስው በ አዲስ ጉልበቱ ብዙ ሲሠራ ሲታይ ወይም ሊታይ ሲል የሚነገር) ።
17. ሐጪው ከርሲ መረጤው ።	17. ጀርባን ሆድ ገፈፈው (ሆ ዳም ስው አይተርፈውም)።
18. ሐፍ ዘላሸ ሐፍ ይሉሜል ።	18. ያልሰረቀ (በቀላሉ) አልከ በረ ።

ሐረሬ	አማርኛ
19. ሑሉፍ ይለኸ ቁሲ አውኸ ጋር ጋፈ የግዘአኸ ።	19. እስኪያልፍህ ያባትህ ሎሌ ይግዛህ (እስኪያልፍ ያለ ፋል ። ማንኛውንም ነገር መቻሉ ይበጃል) ።
20. ሐፍ ዛዩቦ ነቱ አሩዝ መው ጠኢንተ ።	20. የዳኑበት በሽታ ከመሞሸር ይቆጠር ።
21. ሑል ዝቀበጡሎሌ ሑለ ቀ ደዱሎ ።	21. ጎመን ላጡለት ሐር ቀደዱ ለት (በቁመናው አልረዱት ከሞተ ወዲያ አዘኑለት)።
22. ሑሩብ ባዮጊር ጩር ይል ዛል ።	22. ፉት ሲሉት የሚፊስ (ሲያ ቀርቡት የሚርቅ) ።
23. ሑባቡው ገደሎጊር ተነ በር ትዞኡሱው ጠለአ ጊር ተነ ዲነትዞ ።	23. እባብን ሲገድሉ ከነበትሩ ፣ ሰውን ከጠሉ ከነገንዘቡ ።
24. ሑባብ ወልዲ ሒፊኝ ።	24. የእባብ ልጅ እፉኝት ።
25. ሑባቤ ሲክ ሒፊኝዶ ሑር።	25. ከእባብ አምልጦ ወደ እፉ ኝት ሩጦ ።
26. ሕራር ፊገ አውዞው ገደለ ።	26. የቁጣ ሩጫ ባለቤቱን ገ ደለ ።
27. ሒራር ዝቀደሜው ሴነ ቴሐ ረቤው ።	27. ቁጣ የቀደመው ጸጸት ተረ ፈው ።
28. ሒርግቤ ዛሾ ፊስ ይጪቁ ሜል ።	28. በምከር የፈሱት አይገማም።
29. ሒስትዋ ስናን ጥቀሾዞ ዮ ቃል ።	29. ነገርና ምቀኝነት ይቢቃል በጥቂት ።
30. ሓላ አመል ይጊዙሜል ።	30. ጠባይና ልምድ አይለቅም።

ሐረሬ	አማርኛ
31. ሔለተን እደዞ በጂሕ ።	31. የሰነፍ መሣሪያው ብዙ ።
32. ሔለትቤ በጂሕ ይጠፋል ።	32. በስንፍና ብዙ ይጠፋል (ሰው ከሠራ ብዙ ነገር ያገኛል ። በመስነፉ ደግሞ የሚወር ሰው ድህነትን ብቻ ነው) ።
33. ሐጂ ቡቺኤው ዝመሐጠ ጊሽ አኑው ይመሕጠኝሌ ቁረቤ ሐል ።	33. ዛሬ ውሻዬን የመታ ነገ እኔንም ሊመታ ተቃርቦ አል ።
34. ሐጂ ዘላረዶው ጊሽ እየ ግሞ ።	34. ዛሬ ያላስቀመጡትን ነገ አ ያገኙትም ።

—ለ—

35. ሉሽ ኤቀዱው ይፈሩሜል ።	35. መልዕክተኛ ሹም አይፈ ራም ።
36. ሊጂ ዝቀበጠ ዶሐት የትፈ ቅራል ።	36. ወንድ ልጅ የሌለው ሴት ልጅ ያጫውታል ። (በባ ህሉ ወንድ ላጅ ስለሚወ ደድ ነው ።)
37. ላም ዝሞቁ አታይቤ ቲኚ አት ።	37. ላም እሞቃት ቦታ ትተኛ ለች ።

—መ—

38. መሐወ አወዛኩት ።	38. ዕቃ እንደባለቤቱ ።
39. መሕ ይሎዛል ይነኽ ስዛል ።	39. እየሳሙት የሚነክስ ።
40. መሕመጥ ዘዩቅ ወልዲ ቁ ይሌ በከ ።	40. የማይቀጡት ልጅ ሲቆጡ ት ያለቅሳል ።
41. መሞት ዘበልቲ ራጊቱው ወልዲ አጤወሬ ።	41. አልሞት ያለችውን እሮጊት ልጅ አሸከሙአት ።
42. መረኽ መኽሸ በሰርሌንት ።	42. መረቅ ፍሊጋ ለሥጋ ።

ሐረሬ	አማርኛ
43. መስጠ ዘዩቅ ዜገ ሳቲ ጊር ዴረ ቦአ ።	43. መስጠት የማያውቅ ድሀ ሰ ባቴ ጓዳ ገብቶ ይወጣል ።
44. መሸሕ እሳል በሰር የሐን ቀሜል ።	44. ቢላዋ እያለ ሥጋ እያን ንቅም ።
45. መቀጡቤ ዝገደረ አጥ ።	45. ከማሰሮ የተለቀ አጥንት ።
46. መቀጡቤ ዘሌሉው መስቲ ይሰጡሜል ።	46. በማሰሮ ውስጥ የሌለውን መጭለፊያ አይለጥም ።
47. መቆሸትመ ለአይቤ ትሊጥ ዛት ፋሩው መቆሸትመ ዘሌ ቀበጤ ።	47. ቡሀቃ ላይ የምትሄደውን አይጥ ስቡሀቃው ብለው ተዋት ።
48. መቴመር ዘዩቅ ሚመር ዩ ቁሜል ።	48. መታዘዝን የማያውቅ ማዘ ዝን አያውቅ ።
49. መትፋለስ ዝኽሸ የሞት ፥ መሰደብ ዝኽሸ ኢንዶች የፍተሕ ።	49. ለመሞገስ ያሻ ይሙት ፥ ለመሰደብ ያሻ ሚስቱን ይ ፍታ ።
50. መንሰእቤ አሐዱም ኤል ባም መትሔደርቤ ብላይ ።	50. ማስተዳደሩ እንጂ ሚስት ማግባቱ አይችግርም ።
51. መንበርትቤ ተሐይሌ ዛል ዝሞታት ።	51. ከመኖር በታች ያለ የሞተ ብቻ ።
52. መግንተ ዘየሎ አይመሐ ጠነ ።	52. የማይማለዱት አይሞታን ።
53. መጦቀስ ነቱ ፥ ቅባጭዞ ሙት ።	53. መለመን በሽታ ፥ ማጣቱ ሞት ።
54. መጤነ ዝኽሸቲ ወጨረ ሙ ሳፊር ጋር ተሐሪ ።	54. እንድትጫን የፈለገች አህያ መንገደኛ ቤት ትሔዳለች ።

ሐረሪ	አማርኛ
55. ሙራድ ነሲቢንተ ፡ ጪል መቤ ዝገኞ ኡኒንተ ።	55. ጋብቻ በዕድል ነው ፡ በጨ ለማሞ እንደተጣለ ድንጋይ ነው ።
56. ሙርጠ ዘላሹሎ ሹርቤ ተ ረእ ።	56. አልተጋበዘ ገንፎውን ላይ በላ ይምላል ።
57. ሙትበለቹዞ ሺኢሽቲ ያም።	57. የሙት ሠርጉ ሦስት ዕለት።
58. ሙት ዳኢሙም ሐጂስ ።	58. ሞት ሁሌም አዲስ ።
59. ሙት ይትለመዱሜል ።	59. ሞት አይለምዱትም ።
60. ሙት ይፈሮመ ጋዝ ይቀሮ ሜል ።	60. ሞት ፈርቶ ከጦርነት አይ ውሉም ።
61. ሙትሌ መገኑም ኤለ ፡ ዝሞ ተሌ መርገገቡም ኤለ ።	61. ሞት አይማጠኑት ፡ የሞተ አይመለስም ።
62. ሙትዋ መጂት መሳንተ ።	62. ዕንቅልፍና መኝታ መሳ ለ መሳ ።
63. ሙ ዘይሊ ወራብ አየግኘነ ።	63. የማይጮሀ ጅብ አያግኘን ።
64. ሙትዋ ሙራድ መሳንተ ።	64. ሞትና ጋብቻ መሳ ለመሳ ።
65. ሙትዞ የትረኽብ መብከ የ ሙሱሜል ።	65. መሞቱ ከተገኘ ማልቀስ አያዳግትም (ችግርን እንደ እመጣጡ እንቋቋመዋለን)።
66. ሙጢ ማጥ ፡ አኺረ ዋይ ።	66. ብቻውን የበላ ብቻውን ያለ ቅሳል ።
67. ሙጐት ፈሪ ወልዲም አለ ሌቀ ።	67. ብድር የፈራ ልጅ አላሳ ደገ ።

ሐረሪ	አማርኛ
68. ሙጐት ይራጊተል ብላይ ይ ሙቱሜል ።	68. ብድር ያረጃል እንጂ አይ ሞትም ።
69. ሙጢዞ ዞለእ ሙጢዞ ይሙ ታል ።	69. ብቻውን የበላ ብቻውን ይ ሞታል ።
70. ሚስኪነት ዝኽሽ ቀሐት የ ቦርዲ ፤ ባውነት ዝኽሽ ቀ ሰም የሴብሪ ።	70. መደህየት ያሻ ሴት ልጁን ይዳር ፤ መከበር ያሻ ለልጁ የትምህርት ምርቃት ያዘ ጋጅ (እርዳታ ስለሚሰ ጠው) ።
71. ሚስኪን ኒኪእትዞ እጢዞቤ ይባራል ።	71. የድሀ መበደሉ ከራሱ አይ ርቅም ።
72. ሚን ይሊሕሚ ኩድ ፡ ሚን ይጠብቂ ከርሲ ።	72. ምን ይለስልሳል ቢሉ ጉ በት ፡ ምን ይጠዋራል ቢሉ ሆድ ።
73. ሚይ መላቅ ቀሐቱው ሚይ ገደዲ ።	73. የውሀ አከፋፋይን ልጅ ውሀ እጦት አጠቃት ። (የኩሬን ውሀ በመሰኖ ለ ሚጠቀሙ ገበሬዎች ሐላ ፊው ስለሚያከፋፍል ነው)
74. ሚይቤዲጀ ፡ ሚይቤ ሌጠ።	74. በውሀ መጣ ፡ በውሀ ሄደ ። (ሳይቸገሩበት ለተገኘ አይ ጨነቁለትም) ።
75. ሚሕረ ዝቀበጠ ፡ ከፍቾር ሲን ወቀጠ ።	75. ሥራ የፈታ የእንበጣ ጥርስ ነቀሰ (በሆነ ባልሆነ ነገር ጊዜውን ለሚያሳልፍ ሰው የሚነገር ነው ።)
76. ሚን ቀደመ እደብ ፡ ሚን ቴሐረ ነሰብ ።	76. ምን ቀደመ ቢሉ ስነምግ ባር ፡ ምን ተከተለ ቢሉ መወለድ (የሰው መከበሪ ያው ምግባሩ) ።

ሐረሪ	አማርኛ
77. ሚን የሉኘ ዘላያው ወራብ በለኤው ።	77. ይሉኝታ የማያውቅን ሰው ጅብ በላው ።
78. ማልቱ ሑባብ ዝሪአ ፥ ም ሼት ፈቲትቤ ባረገ ።	78. ቀን እባብ ያየ ፥ ማታ በገ መድ በረየ ።
79. ማን አሌቂው ብላይ ማን ወ ስዴው ይሎሚል ።	79. ማን አሳደገው እንጂ ማን ወለደው አይሉም ።
80. ምሬኘዋ ቁመኘ ይትፈራሉ	80. ጣውንትና ቡዳ ይፈራሉ ።
81. ምሺት ይሊጡቦው ማልቱ አቡረ ያሾ ።	81. ማታ የሚሄዲበትን ቀን ያ በጃጁ ።
82. ሞለሕቤ ሚይ ሚሰብ ።	82. በመሣሪያ ድንጋይ ላይ ውሃ ማፍሰሰ ።

—ረ—

83. ረሐቤኘሌ ጢሪ መረጪ አ ይንጮ ፥ ጠረራኘሌ በድሮ ሰሪ ማገቱው አይለኞ ።	83. ለረሀብ ጥሬ እንጀት አይ በሉ ፤ ለውሀ ጥም የበድሮ በርን የቦይ ውሀ አይጠ ጡም ።
84. ረሕመት ዘሌልባበሕ እይ ዳብለነ ።	84. ርሀራሄ ከሌለው ጋር አይ ግጠመኝ ።
85. ረቅ ሐርሺዞቤ አቂል ዘረአ ቤው ።	85. የሞኝን እርሻ ብልጥ ዘ ራው ።
86. ረቀሌ ሐይ ጢሪዞ ፥ ዱሰ ቀ መነዞ ።	86. ለሞኝ ወተት ጥሬው ፥ ማር ኮምዛዛው ።
87. ረቀሌ ሙሉእ ብላይ ቁቡ ሉም ኤለ ።	87. ለሞኝ ሙሉ እንጂ ጐደሎ የለውም (ሲናገር እያመዛ ዝንም)
88. ረቀ ስናንዞሌ ኢንፌጥዞ ኩት አታይ ይሒጅ ላሚል።	88. ሞኝ እንደ ንፍጡ ለንግግ ሩም በታ አይመርጥለትም።

ሐረሪ	አማርኛ
89. ረቀ ሺኢሽቲ ጊር ኾሳረ ።	89. ሞኝ ሥስቱ ይከሰር ።
90. ረቀበሕ ይትፌቀርቤ ፥ አ ቂል በሕ በርቲ በርቲ ዩሾ ።	90. ከሞኝ ጋር ከሚጫወቱ ከብ ልህ ጋር በብትር ይማቱ ።
91. ረቀ ባዩሎ ጊር ዛዩበ ይመሰ ለሐል ።	91. ሞኝ ቢሉለት ያሉበት ይመ ሰለዋል ።
92. ረቀ ቱምባኾኩት ስሚቤ ዛል ዳነሌ ይሪጥሳል ።	92. ሞኝ አንደ ትምባሆ በሰማይ ላለ ደመና ይረጥባል ።
93. ረቀ ወደዶ ጊር ዞለዶ ይመ ስሸሐል ።	93. ሞኝ ከወደዱት የወሰዱት ይመሰለዋል ።
94. ረቀዋ ረቂ ይመራል ።	94. ሞኝና መተሬ ይመራል ። (የሞኝ ቃል እንደመተሬ ይመራል ።
95. ረቀይሲሕቅመ የሲሕቃል።	95. ሞኝ ስቆ ያሰቃል ።
96. ረቃው ቀብሪ አቱሮ ፥ ጋር ይመስላመ ዩቡእበሐለ ።	96. ለሞኝ መቃብር እያሳዩም ፥ ቤት መሰሎት ይገባበ ታልና ።
97. ረቃው ቲርትረት ፉቱሕ ቁዱጽ አልመሰሌውም ።	97. ሞኝን የግርጌ ልብስ መተር ተር መቀደድ አይመሰለ ውም ።
98. ረቃው ዝሐተፎ ያም ፥ ቱ ኻኑው ዘረገፎ ያም ።	98. ሞኝ የመክሩት ለት ፥ ት ኃን ያረገፉት ለት ።
99. ረቃው ዞለዶ ቀብሪቤ መ ኚት ቀበጠ ።	99. ሞኝን የወለደ በመቃብር እንቅልፍ እጣ ።
100. ሩሕሌ ዛዮ ሹር ይቀጥኑ ሜል ፥ ኡሱእሌ ዛዮ ይወድ ሉሚል ።	100. ለራስ ያሉት ገንፎ እይቀ ጥን ፥ ለሌላ ያሉት ግን አይወፍርም ።

ሐረሬ	አማርኛ
101. ሩሕሩሕዘው አትሪእ ፥ ቡቺ ጫየዘው እትሪእ ።	101. ነፍስ ራሷን ውሻ ጥላዋን አታይ ።
102. ሩሑቅቤ ዛል አሕሊቤ ፥ ቂረቤ ዛል አለገ ይማጅ ።	102. ከሩቅ ዘመድ ፥ የቅርብ ጐረቤት ።
103. ሩሕ አፈርዜሌ ትበካት 1	103. ነፍስ ለ (ትውልድ) አፈርዋ ታለቅስ ።
104. ሩሑቅቤ ዛል፣አረ፣ኡፍይሰ ዱሜል ።	104. ሩቅ ያለ ማማ ወፍ አያፃርርም ።
105. ሪኡኝ ሪኡኝ ይልዛል ፥ ሼ ምቂኝሌ ቂረቤ ሐል ።	105. አሰው አለው የሚያበዛ ደብቂኝ ደብቂኝ ይላል ።
106. ራገ ዘሌልበ ባድ ይገራል ።	106. ሽማግሌ የሌለበት ሀገር ፥ ባዶ ይቀር ።
107. ራግነቱም አለራጌኝ ፥ አታ በርን እራጌኝ ብላይ ።	107. ያሰረጀኝ በዕድሜ መቆየቱ ሳይሆን የቤት ውሰጥ ጭቅ ጭቁ ነው እንጂ ።
108. ራግኪ ጊር ቆርኻሌ ቢከ ፥ ዘልባድ ሐርኪ ጊር ሊሚዋ ነሰብኻሌ ቢከ ።	108. ካረጀህ ለመልከህ ፥ ከተሰ ሰደድህ ለትውልድህ እል ቅሰ (ስለማትታወቅ) ።
109. ራጮው ዝሐደጮ ወሬጮው።	109. ሽማግሌ የቱተወ ጌጥ ።
110. ራጡው ዝቃነነበ ው ዩቀ ሐል ።	110. ረመጥን የሚያውቃት ፥ የረገጣት ።
111. ሮጂ ቶየውዞ ዩሩጂሜል ።	111. ሌባ ጐረቤቱን አይሰርቅም።

—ሰ—

112. ሰሐቅ ቢዝሐ እባር ።	112. የሳቅ ብዛት ረሃብ (ያሰከ ትላል) ።
113. ሰሚቤ ዝዲጀ ዝናቡው ደቺ ይትቁበለሐል ።	113. ከሰማይ የሚወርደውን ዝናብ መሬት ይቀበለዋል ።

ሐረሬ	አማርኛ
114. ሰምቤ ሰላመት ዩጮ ።	114. በዝምታ ሰላም ያገኙአል ።
115. ሰምቲ ዝቄሕ ኢንተ ፥ መሴ ነን ሚት ኢንተ ፥ መትጋ ጋደል ነሐሰ ኢንተ ።	115. ዝምታ ወርቅ ፥ መናገር መዳብ ፥ መጣላት ነሐሰ ።
116. ሰም ዛየ አፍቤ ዚምቢ ይቡ ኡሜል ።	116. ዝም ባለ አፍ ዝምብ አይገባበትም ።
117. ሰም ዛየሌ አይዞም ሕራት አልሰጥተ ።	117. ዝም ላለ ልጅ እናቱም ራት አልሰጠችው ።
118. ሰሪ ሓሮ ጊር ሚስሊ ኻድ ኢንጪ ዩቁጮሐል ።	118. ጋራ ቢወጡ ራስን መሰል እንጨት ይቆርጡ ።
119. ሰሪቤ ሳር መጋለቤ በሰር ።	119. በተራራ ሳር ፥ በገቢያ ሲጋ (ሞልታል) ።
120. ሰበብ ናሬኝ ፥ ጥጃ ኼጂኝ ።	120. እንኳን ሰበብ ኖሮኝ ፥ እን ዳያውም ጥጃ ረግጦኝ ።
121. ሰናቢ አሲራ ሐሚስቲሌ ይ ቀጥኑሚል ።	121. ሰናፍጭ ለአሥራ አምስት ቀን አይቀጥንም ። (ምንም ብቀጥን ጠጅ ነኝ እንደማለት ነው) ።
122. ሱቡር ለአይቤ ጠር ።	122. ከሰባራ ላይ ሰንጣራ ።
123. ሱቡር ሱጡሩው ዝጋል ያ ሻል ።	123. ሰባራ በሰንጣራ አለው ቅሬታ ።
124. ሱዱብ ይሰድባል ፥ ፉሱሰ ይፋልሳል ።	124. የሚሰደብ ሌላውን ይሰድባል ፥ የሚሞገስ ያሞግሳል ።
125. ሱጊየ ይኹኖመ ደም ይፈ ሮሜል ።	125. አራጅ ሆኖ ደም አይፈሩም ።

ሐረሪ	አማርኛ
126. ሱጢ ዛልበ ዳግ ቸፍ ይሱ ሜል ።	126. ኮሶ ያለበት ፥ አይዘልም ከዳገት ።
127. ሲበ ሰም ይልመ መስቲ ከ ከሕ ይላል ።	127. ማሰሮ ዝም ሲል መጭ ለፈያው ይሙሃል (አዋቂ ዝም ብሎ ያላዋቂ ሲናገር የሚተረት) ።
128. ሲበ ኡስጡ መኽቱት ።	128. የጋን ውስጥ መብራት ።
129. ሲኑም ሲኒዜ በሕ ቲሲሕ ቃት ።	129. ጥርስ ከእኩያዋ ጋር ት ሳቅ ።
130. ሲን ሱቡር ስናን ሱቡር ።	130. ጥርስ ሸራፋ ፥ ነገረ ኮል ታፋ ።
131. ሲን ዘሌለ ዲዲሕቤ ይሲሕ ቃል ።	131. ጥርስ የሌለው በድዱ ይስ ቃል ።
132. ሲንዜው ዝሪኤ ቀሕቱው ሳተልቃምዜው ሪኤ ።	132. ጥርስዋን ያዩዋትን ልጅ ሁለመናዋን እዩዋት ።
133. ሲንዞው ብላይ ከርሲዞው ዘይርኦ ።	133. ጥርሱን አንጂ ሆዱን የማ ያዩት ።
134. ሳስ ሲንቤ ዞጪ ፥ ሳሰ ጋር ቦእ ።	134. ከስላሳ ጥርስ (ከእፍ) የ ወጣ ለስላሳ ቤት ተዳረሰ (ነገር እንዴ ከእፍ ከወጣ ሁሉም ስለሚስማው መ ጥፎ ከመናገር መቆጠብ ይሻላል ።)
135. ሳቅ ዘሌለ ሳሒቡም ኤለ ።	135. ገንዘብ የሌለው ጓደኛ የ ለው ።
136. ሳቅ ዘሌለ መጋለ ይቡኡ ሜል ።	136. ገንዘብ ያጣ ፥ ገቢያም አይ ወጣ ።

ሐረሪ	አማርኛ
137. ሳቲ አያም አንጦር ዛየ፥ ሸቲ እመት ጦረ ።	137. ሰባት ቀን አልችል ያለ ፥ ሰባት ዓመት ተሸከመ ።
138. ስናን ስናን ዩልዳል ።	138. ነገር ነገርን ይወልዳል ።
139. ስናን ቁቡሉው ሰሐቅቤ ይ መሎሐል ።	139. የነገር ጉደሎን በሳቅ ይሞ ሏል ።
140. ስናናም ኡገቤ ጋር ይቺኽ ላል ።	140. ነገረኛ መንገድ ላይ ቤት ይሠራል ።
141. ስናን አኾሌዞ ሐየንት ።	141. የነገር ጮሮው (ማለቢ ያው) በጀ ነው ።
142. ስናናምሌ ኡገ ሕደጉሎ ፥ ከ ርሳምሌ ገበተ ሕደጉሎ ።	142. ለነገረኛ መንገድ ፥ ለሆዳም ገበታ ይተዋል ።
143. ስናን ይኽሾው አባትኻቤ ጋር ከረ ሲጥ ።	143. ነገር የምትሻ ሆይ ፥ በግ ቢህ ቤት አከራይ ።

—ሸ—

144. ሹሩፍ ይሸርፋል ፥ ሱዱብ ይሰድባል ።	144. ሸራፋ ይሸርፋል ፥ የሚሰ ደብ ይሰደባል ።
145. ሹሩው መሐሌ ይሒኮሐል።	145. ግንፍን ለነውር ያኻኩአል ።
146. ሺሕሸረቤ ዚትኮእ ኢሺሽ ይትሐፈሱሜል ።	146. አሸዋ ላይ የፈሰሰ ቅቤ አይ ታፈስም ።
147. ሺሕሸረ ጁገል ዚትሬገዙ ቦሰእ ይዳመሳል ።	147. የአሸዋ እጥር ሲደገፉት ይ ፈርሳል ።
148. ሼለሞ ቀብሪ ኡኑው ፥ ኡስ ጡዞማኽ አለብላይ ዘዩ ቃው ።	148. የመቃብርን ድንጋይ ያስ ግምርዋል ፥ ውስጡን ግን አላህ ያውቀዋል ።

—ቀ—

149. ቀልቢቤ ዛል ቁልሑወላሑ ።	149. በልብ ያለውን ይናገሩ ።
150. ቀርቤ መሕጀመ ቀናወቤ መሐሰስ ።	150. በቁንድ ወግቶ ፥ በጅራት እባብሶ ።

ሐረሪ	አማርኛ
151. ቀርና ፈቀር ።	151. ከእኩያ ጋር ይዘመር ።
152. ቀነኒ ወልዲ ቁይሌ ይበ ካል ።	152. የቅምጥል ልጅ ሲቆጡት ያለቅሳል ።
153. ቀጪን ዱፍ የምሐጠኝ ፥ ዳ ጂዋ ወዳጂኤው አላይባሌ ።	153. ዘመድ አዝማዴን ልለይበት ቀጭን ንፋስ ይምታኝ ።
154. ቀረአመ ዘዩቅ ቀሕወ ይቀ ድሓል ።	154. ማንበብ የማይችል ቡና ይ ቀዳል (ችሎታ ስላነሰው) ።
155. ቁምቁምቢ ጣን ሹምቡረ ተፈጂ ።	155. በመቀንጠብ ሽክም ሽም ብራ ያልቅ ።
156. ቁዱድቢ ቂምጪር ይማ ጃል ።	156. ከቀዳዳ ይሻላል ጨምዳዳ ።
157. ቂጥቢ ድናዲን ፥ ድናዲንቤ ቂጥ ዩጫል ።	157. ከሲላ ኤሊ ፥ ከኤሊም ሲላ ይወለዳል ።
158. ቂሽነዋ ጊድራው አውዘ ይ ፋጨሐል ።	158. ውርደትንና ክብርን ስው በእጁ ይፈልገዋል (ያገኘ ዋል) ።
159. ቃሊዋ ረኺስቤም አይቅበ ጠነ ።	159. በውድም ሆነ በርካሽ ጊዜ ያኑረን (ምንም አይደል ፥ ዕድሜ ይስጠን) ።
160. ቃሙው ቆነጦ ጊር ሳተል ቃም የሐጫል ።	160. ቢቆነጠጡ ገላን በሞላ ያሳ ምሙ ።
161. ቃም ቃምዜሌ ትበካት ።	161. ስውነት ለሰውነት ታለቅስ።
162. ቄሕ ወልዲ እበስ በጂሕ ።	162. ቀይ ልጅ እበሳው ብዙ ።
163. ቄጩ ዛየ ደወ ፥ እትቄጩ ዛየ እዳወ ።	163. ወደ ሥራ ሂዱ ያለ መድ ሀኒት ፥ እትሂዱ ያለ ግን ጠላት ።

ሐረሪ	አማርኛ
164. ቅባጭሌ እሕሲም ኤለ ።	164. ላጣ ዘመድ የለው ።
165. ቅባጭ በጂሕ የትቅማጥ ራል ።	165. ማጣት ብዙ ያናግራል ።
166. ቅባጭቢ ርኻብ ሐልበ ።	166. በማጣት ማግኘት ይኖር በት (ዛሬ ያጣ ነገ ሲያገኝ ይችላል) ።
167. ቅባጭ ኑቱንተ ።	167. እጦት በሽታ ነው ።
168. ቅባጭ ዘዩቅ ፥ ርኻብ ዩቁ ሜል ።	168. እጦት የማያውቅ ፥ ማግኘ ትንም አያውቅ ።
169. ቅባባው አሐድ ጊር ጠይን ተኸ ባዮ ጊር ኮአታኝ ቁሒ ንተኸ ይሎሜል ።	169. ምጣድን እንዴ ጥቁር ነህ ካሉት እንደገና ቀይ ነህ እይሉትም ።
170. ቅባጭ የትቃብጣል ፥ ርኻብ የትካሕላል ።	170. ማጣት (ድህነት) ያጣላል ፥ ማግኘት ያስማማል ።
171. ቆሩው የሐብቆመ ይስቾ ሜል ።	171. ቁንጅናን በጥብጠው አይ ጠሙም ።
172. ቆር ዘሌልባቢ ቃኙም ኤ ልበ ።	172. መልክ ጥሩ ዕፍረት እያ ውቅም ።
173. ቆርዜሌ ዝነሰኤው አመል ዜሌ ፈትሔ ።	173. ለመልኳ ያገቧትን ሚስት ላመኟ ፈቷት ።
174. ቆርዘ ሚን የቁምሲ ፥ ጠለ ስዘ ሚን የሕማሊ ።	174. መልኩ እንዴት ያምር ፥ አመሉ ግን ምንኛ ያስቀ ይም ።
175. ቆበዋ ቅብሪ ይላዮሜል ።	175. በእኩያና በመቃብር እያዳ ሉም ።
176. ቆበዞቤ ዘልቆኘአ ፥ ጋሩም አለትሔደረ ።	176. በጓደኛው ያልቀና ቤቱን አላስተዳደረም ።

ሐረፅ	አማርኛ
—ቢ—	
177. በሐር ለአይቤ ይጠራዛል ።	177. አባሕር ላይ ሆኖ የሚጠማው ።
178. በሐርቤ፥ ሚይ መድበል ።	178. ለባሕር ውሃ መጨመር (ለ ባሕር ውሃ አይሠፈር) ።
179. በሉኝ ባይ ጉምነ ቁብዜቤ አስጠ ።	179. አዩኝ ባይ ሴተኛ አዳሪ በተ ረከዚ ላይ ምልክት ይኖ ራት (ሂና ተረከዚን ሁሌ ሰለምትቀባ) ።
180. በለኦም ቱመ ነከኦም ቱመ ።	180. ቢበሉትም ነጭ ሽንኩርት፥ ቢነኩትም ነጭ ሽንኩርት።
181. በሰር አቦችዋ ሚሽቲው ዘ ትካሐላንት ።	181. ሥጋ ባልና ሚሰትን ያሰ ማማ ነው ።
182. በሰር ዘዩቅሌ ኩፍ ሰጠ ።	182. ሥጋ ለማያውቅ ሳንባ ሰ ጡት ።
183. በሰር ወደቀ ጊር ቁሻሽበ ፥ ሕ ሐፍ ይላል ።	183. ሥጋ ቢወድቅ ከቆሻሻ ጋር ይነሳል ።
184. በረሕቲ ዜገ ያሻል ።	184. ርህራሄ ያደኸያል ።
185. በቀሉው እውኸሽ ማንተ ባዬ ጊር ካኬ ፈረዘ ባቲ ።	185. በቅሎን እባትሽ ማነው ቢ ሏት እጮቴ ፈረስ እለች ።
186. በናን ጋር ዲሙሳንዲሙስ ።	186. የማንበኛ ቤት የፈራረስ ።
187. በለቹ እሾ ጊር አብዱላሒ ሳዲቅ ኩት፥እላሾ ጊር ከቢር ሓሚድ ኩት ።	187. ቢደግሱ እንደ አብዱላሂ ሳዲቅ ፥ ባይደግሱ ግን እ ንደ ከቢር ሓሚድ (አብዱ ላሂ ሐብታም ስለነበሩ ሀገ ሬውን በሙሉ ደግሰው ሲ ያበሉ ፥ ከቢር ሓሚድ ግን ድሀ በመሆናቸው ያለ ሠ ሠርግ ልጃቸውን ሰለዳሩ ነው) ።

ሐረፅ	አማርኛ
188. በኺል ዲነትዞ በኸ ቲ ።	188. የቆንቋና ሐብት ይበክት ።
189. በኺቲ ዛልበ አታይቤ ወራ በ ፥ ይትቅበጡሜል ።	189. ጥንብ ባለበት ጅብ አያጡም ።
190. በኸቲ አውዞሌ ዕር ።	190. በክት ለባለቤቱ ተስማሚ ምግብ ።
191. በድሪ አያም ዘትቢራጀ ።	191. በዕለተ በድሪ (በረመዳን 17ኛው ቀን) የተደናገረ ።
192. በጂሕ ስናን ሐለኝ ባይ ትቤ ፥ ጥቅሾ ድላገ ሐለኝ ባይቲ ይማጃል ።	192. ብዙ ነገር አለኝ ከማለት ትንሽ ሥራ አለኝ ማለት ይሻላል ።
193. በጂሕ ዮሎሐል ብላይ ፥ በ ጂሕ የቢኖሜል ።	193. ብዙ ይበሏል እንጂ ብዙ አይናገሩም ።
194. በጂሕ ቱደኝቤ ጥቅሾ ፍረ ኝመ እግድረኝ ።	194. ብዙ ከምትወደኝ ጥቂት ፈርተህ አክብረኝ ። (ሰውን መናቅ አያስፈል ግም ለማለት ነው) ።
195. ቡርሓነሌ ረገዞ ሑርጉመር ።	195. የሠርዶ ምስክር እንግጫ (የአይጥ ምስክርዋ ድንቢጥ እንደሚባለው ነው) ።
196. ቡቺው በለቹዜቤ ቀበጤ ።	196. ውሻን ሠርግ ዕለት ከቤት አጪት ።
197. ቡቺ ውሕ ዘተልበኸ ኩት ኒፍጫጭ ጊኝሎ ።	197. ውሻ እንዳትጮህብህ ፥ ል ፋጭ ጣልላት ።
198. ቡቺ ዝጠለቂው አቱሽነ ።	198. ውሻ የለከፈው ገበታ አታ ድርገን ።
199. ቡቺ ዝሐነቂውው ዩዳል ።	199. ውሻ ያነቀውን ይወዳል ።

ሐረሪ	አማርኛ
200. ቡቺዘሌቴውው ይረሱሜል	200. ውሻ ያሳደገውን አይረሳም።
201. ቢሚይ ዝለመድቲ ፥ ቢመ ረኽ ቦቲ ።	201. በውሃ የለመደች ፥ መረቅ ውስጥ ገባች ።
202. ባለጌ አይዞው አልወለድኽ ኾም ይላል ።	202. ባለጌ እናቱን አልወለድሽ ኝም ይላል ።
203. ባለጌ ዘልመሐጦቤ ይበካል።	203. ባለጌ ሳይመቱት ያለቅሳል።
204. ባረ ኢን ዞሐዋትመ ጋሚለ ኢንሌ ቲትማሐዋዛት ።	204. የበሬ ዓይን ወጣ የግመል ዓይን የምትመኝ ።
205. ባውሌ ዳኢም አረፈዞ ።	205. ለሃብታም ሁሌ ዓመትባሉ።
206. ባው አነቴው ጊር ሐምዲ ፥ ሚስኪን ሞተ ጊር መቺ ይሎሐል ።	206. ሃብታም ቢታመም ይመስ ገን ፥ ድሀ ቢሞት መች ይሏል ።
207. ባዩኝ ባያቲ በሉኝ ባይቲ ንተ ።	207. አሉኝ ማለት በሉኝ አንደ ማለት ።
208. ባዮዋ ባይቲ ተናሰኡመ ኤ ሉሙው ወለዱ ።	208. አሉባልታን አግብቶ የለ ምን ወለዱ (ለወሬ የለው ፍሬ) ።
209. ባደ ወራበ የብለእኝ ።	209. የሀገሬ ጅብ ይብላኝ ።
210. ባድ አላው ይራል ።	210. ሀገር አላህን ይመለከታል ፥ሰጪም ነሺም እርሱ ነው።

—ተ—

211. ተልቃላቂው ጪንቂ ገደ ሌው ።	211. ተቁላቃይን ጪንቅ ገደለው ።
212. ተስትዋ ከፍቲ ጢሚጀን ተዩ ።	212. ደስታና ሐዘን ጥንድ ናቸ ው ።
213. ተዝነበለ ብላይ አልቲቀድ ሐም ።	213. ዘንበል አለ አንጂ አልተ ቀዳም ።

ሐረሪ	አማርኛ
214. ተጉግ ሐጠቦ ጊር ሲበ ዩኽ ኑሚል ።	214. ጐተራ ቢያጥቡት ጋን አይ ሆንም ።
215. ቱመ ወልዲ ቱምባኽ ።	215. የነጭ ሽንኩርት ልጅ ቱሃን (ሁለቱም ስለሚገሙ) ።
216. ቱጀር ዴረ አሚን ዛጥ ።	216. የሀብታም ጓዳ የታማኝ ።
217. ቱፍ ዛዮ ምራቅቢ ይርገብ ጐሚል ።	217. የተፋትን ምራቅ አይልሱ ትም ።
218. ትበከ ትበኬይ ! ቢጢ ር ኽቢ ፥ ቢጢዞው ቅበጪመ ሐርቱ ሕጀሪ ።	218. አልቃሻ ሆይ! እንጐቻ አ ግኝ ፥ እርሱንም አጥተሽ ባዶ ሆድ እደሪ ።
219. ትበከ አሩዝ ፥ ትኽሽ አ ሩዝ ።	219. ታለቅስ ሙሽራ ፥ ትሻ ሙሽርነት ።

—ኑ—

220. ነቢ ኑሕ ኩረ ።	220. የነቢይ ኖሕ አሞራ (የቁራ መከልተኛ) ።
221. ነለኽ ሰላመ ዛልበ ጋረ ።	221. ሰላም ልበል ፥ ገንዘብ ያለ በትን ቤት (ሰዎች አንድ ጥቅም የሚያገኙበትን ቤት ያዘወትራሉ ።)
222. ነቢ ወር ዲጀ ጊር ፥ አስሐበ ወር ቀረ ።	222. የነቢይ ወሬ ሲነሳ (ሲመጣ) የሐዋሪያ ይቀር ።
223. ነከኡሎ ጊር ዘላቀ ፥ ነከአ ጊሩም ዩቁሜል ።	223. ነገርን ነካ ሲያደርጉለት የ ማያውቅ ፥ ቢነኩትም እያ ውቅ ።
224. ነቱሌ ጢትዋ ጊዲሩም ኤለ።	224. የበሽታ ትንሽና ትልቅ የለ ውም ።
225. ነደበ ኢርዛት ከርሳምነት ፥ ቃም ኢርዛት ቅበጭ ።	225. የመደብ (መቀመጫ) መታ ረዝ ሆዳምነት ፥ የገላ መታ ረዝ እጦት ።

ሐረሪ	አማርኛ
226. ነዲ ቡሉኽ ኢንዞ ጡፉኢ ።	226. የመጀመሪያ ጉርምስና አ ውርነት (ብዙውን ጊዜ በ ራሱ ሐሳብ ለመመራት ፣ እውቀቱንና ጉልበቱን ለማ ሳየት እና ለሕግ ላለመገ ዛት ስለሚሞክር ነው ። ሆኖም ጓደኞቹ የሚያደርጉ ትን ሳያመዛዝን ሲያደርግ ይታያል ።
227. ነፍሲ ዲጃ ጊር ነፈስ ቀረ ፣ ወልዲ ዲጃ ጊር ዋሊድ ቀረ።	227. ጭንቅ ሲመጣ (የነፍስ ነ ገር) የሚወዱት ይቀር ፣ ልጅ ሲመጣ ወላጅ ይቀር ።
228. ነፍሲሌ ዛዮ ዱስ ፣ አለገሌ ዛዮ ሹንኩርተ ።	228. ለራስ ያሉት ማር ፣ ስባዕድ ያሉት ሽንኩርት ።
229. ኑር በሉኝ በሸማ ።	229. ኑር በሉኝ በሸማ (አማር ኑር በሸማ ኑር በሉኝ ያሉት አንድ ቀን ሠርግ ቤት ተጠ ርተው የተበጣጠሰ ልብስ ለብሰው ሲሄዱ አጋፋሪዎቹ ሳያውቁ ክበር ላይ መለሱ አቸው ወደ ቤታቸው ተመ ልሰው የማዕረግ ልብሳቸ ቸውን ለብሰው ሲመለሱ ግን በክብር ተቀብለው አስ ተናገድአቸው ። ምግብ ሲ ቀርብ ከመብላት ፈንታ ል ብሳቸውን መቀባት ጀመሩ ለምን ይህን እንደሚያደ ርጉ ሲጠየቁ ለዚህ ክብር ያበቃው ልብሴ ነው እንጂ እኔማ ቅድምም መጥቼ ክ በር ተባረርኩ አሉ ይባ ላል) ።

ሐረሪ	አማርኛ
230. ናሙስ ቅራረቲንተ ፣ ይቂ ርሑ ይኽሻል ።	230. ክብር መስተዋት ነው ፣ ይጠብቁት ይሻል ።
231. ናሙስ ኻዱው አውዞ ይቂ ርሐሐል ።	231. የራሱን ክብር የሚጠብቀ ው ባለቤቱ ነው ።
232. ንጀቱው ዱስዜሌ ይቀብጤ ሐል ።	232. ንብን ለማርዋ ይትዋታል ።
—አ—	
233. አሐድ ሳቅ ዘሌላው ጋሚስ ጡሉን አመስጤው ።	233. አንድ መሐስቅ የሌለው ፣ የግመል ጭንት አመስጠው
234. አሐድ ሙጤ ዛስ ቲክ ይል ዛል ይሙታል ።	234. አንድ ብቻ ያለው ያችኑ ሲያባርር (ሲጠብቅ) ይሞ ታል ።
235. አሐድ አየትቱብጤ ።	235. አንድ አያሳጣ ።
236. አሐድ ኢን ዛስ አፈር አፈር ያሹሚል ።	236. አንድ ዓይን ያለው በአፈር አይጫወትም ።
237. አሐድ ኢጂ ወሰኽ ያጩ ሚል ።	237. አንድ እጅ እድፍ አያወጣም ።
238. አሐድዞ መርመርሚ ይቃ ኖመ አሐድዞ መርመርቤ ቸፍ ይሎሐል ።	238. በእንዱ ትከሻ ቆሞ ወደ ሌላው ይዘሏል ።
239. አሐድ ያም በለቹ ወልዲም አስሌቀ ።	239. የአንድ ቀን ሠርግ ልጅ አላሳደገም ።
240. አሐድ ገዱቤ ወራብ ኮኦት ጊር ይነኽሱሚል ።	240. ባንድ ጉድጓድ ሁለቱ ጅብ አይነክስም ።
241. አሕሲ መገረዞ አመት ፣ አ ስገ መገረዞ ዚአበድ ።	241. የዘመድ ጥል ስዓመት ፣ የባዕድ ጥል ለዘለዓለም ።

ሐረሪ	አማርኛ
242. አሕሊ ስናንዋ ጣይ በሰር የበርዶ ይሽሻል ።	242. የዘመድ ጥልና የበግ ሥጋ ያበርዱት ያሻል ።
243. አሕሊዋ ሊሕዲ ፥ አለገዋ ኡገ ።	243. ዘመድና መቃብር ፥ ባዕድና መንገድ (ዘመድን እስከ መቃብር ፥ ባዕድን እመንገድ ያገኙዋል) ።
244. አሕሊ ኩም አዳወ ፥ አየግ ኙሎ ደወ ።	244. ለዘመድ ጠላት እያገኙለት መድሃኒት ።
245. አለ መከሪዞ ዲጀ ጊር ፥ ኡሱእ መክሪዞ ቀረ ።	245. የአላህ ብልጠት ከመጣ የሰው ይቀር ።
246. አለገሌ ቁይ ሞሽ ፥ ጪል መሌ ኢን መውጫጨ።	246. ባዕድን መቆጣት ፥ በጨለማ ዓይን ማፍጠጥ ።
247. አለገ ቢኪትዞ አላ ቀብሪ እፍ ።	247. የባዕድ ለቅሶ እስከ መቃብር ።
248. አለገ ብሎት ፥ አመረ ብሎት ።	248. ባዕድ የበላው ፥ እሞራ የበላው ።
249. አለጋው ረገሌ ቆበጠ ።	249. ባዕድን ለምስክርነት አጡት ።
250. አሊሌ ዛዮ እለዊሌ ኻነ ።	250. ለእሊ ያሉት ፥ ለአለዊ ሆነለት ።
251. አሊ አግሪው ዝለሐደ ፥ ቢአ ብዳል ደባል ወረደ ።	251. የአሊን ጋሻ ያነገተ ፥ አብዳል ለጭራራ ወረደ (አብዳል የቦታ ስም ነው) ።
252. አልቀኔ ቂንጪቡው ፥ ሳኚአ (ሳኒእ) ቶየቤ ዝበቀልቲው።	252. በሠራተኛ ሠፈር የበቀለ ችው ቁልቋል አልቀናት ።
253. አልበቀ አልቢቃቀ ጣይ ሲጃጀ ።	253. ክበግ ቆዳ የተሠራው መስገጃ አይበቃ አይብቃቃ ።
254. አልቡሱል የበሰላል ፥ ኩሳር በሶ ወዘነ የበስላል ።	254. ያልገራ (ጥሬ) ያደክማል ፥ የድንብላል በሶ ልብ ያቆስላል ።

ሐረሪ	አማርኛ
255. አልአማኖት ሐራስ ኢጂቤ ሹር የቲሻል ።	255. አላምን ያለች አራስ ፥ ታግነፋ ለራስ (ለራሰዋ ታግነፋለች ።)
256. አልኽሾነሌ ጉስ ቀርማም ይትነቀሌል ።	256. ፈቃደኛነት ከሌለ የገበስ አከርማም አይነቀል ።
257. አልደላጊ ነደበ ገዳለ ።	257. ሥራ ፈት መደብ ላይ ይውላል (ይገድላል) ።
258. አልዛኘ ጊር ምሼት ።	258. ካልነጋ ምሽት ።
259. አልገዘአመ አው አልወለደመ አልርአሎ ።	259. ወልዶ ወይም ሀብት አፍርቶ አልታየ (ለት)
260. አመልቤ ሸሪፍነቱው ።	260. በአመል ሸሪፍነትን ፣መከበርን) ።
261. አመልዋ ኪዙው መቲነስዞ ይማጀል ።	261. አመልንና ውሾትን ማሳነሱ ይበጃል ።
262. አማንነትቤ ዘበላው ዲርቂ የሲጠሐል ።	262. በጥሞና አምቢ ያለን ታይል ያስጠዋል ።
263. አምበ ዘሌለ ያኢም ኤለ ።	263. ጐረቤት የሌለው አምባገሮ የለው ።
264. አረብ ደንተዞሌ ከኒፍ ጠረገ ።	264. አረብ እንዲቀናው (ለደን ታው) የሠገራ ጉድጓድ ጠረገ ።
265. አሩዚት ቢዴረ ወርዜ ቢቃጪ ።	265. ሙሽራ በጓዳ ፥ ወሬዋ ግን በሜዳ ።
266. አራት ሲብሐዞው ኡሩስ በሰር እታይቤ አረዶ ።	266. ስብን ምላስ በራስ ሥጋ አጠገብ ያኖሩታል ።
267. አራትዋ ሲንዞ ይትናኽ ሳሱ ።	267. ምላስና ጥርስ እንኳን ይናከሳሉ ።

ሐረሪ	አማርኛ
268. አራቴይኡሩሴው ቂርሒኝ።	268. ምላሴ ሆይ (ራሴን) ጠብ ቂኝ ።
269. አርጮበ ባረ ኮአት ገረቢ የ ሐርሲዛል ።	269. በሁለት በኩል የሚያርስ የአርጮባ በሬ ።
270. አሱው በ ር በረ አትሩስ ሴው ።	270. ድልህን በርበሬ አስመስ ገነው ።
271. አሺን ዛልበ ጋሩው አሺን ዩቀሐል ።	271. ጫማ ያስበትን ቤት ጫማ ያወቀው (ወንድ ያስበትን ቤት ወንድ ያውቀው ። ድሮ በአደሬዎች ዘንድ አምብ ዛም ሴቶች ጫማ አያደር ጉም ነበር ።)
272. አቅሊቤ አቅሌል ኪሲቤ ኩ ስኩስ የሎሐል ።	272. በብልሃት ይበላል ፥ ጥሩ ጥሩ ምግብ ፥ በካሳ ይበላል ፓስቲ ።
273. አባርሌ ድናዲን የሎሚል ።	273. ስረሀብ ኤሲ አይበሉም ።
274. አ ቦ ች ከርሲ ሳቲ ጣቁት ሐስ ።	274. የወንድ ሆድ ስባት ማስቀ መጫ ሥፍራ አለው ።
275. አቦችዋ ሚ ሽ ቲ ከፈኒን ተዩ ።	275. ባልና ሚስት ከፈንና ገላ ናቸው ።
276. አቦች ዝጠፈ ሰአ ሚይ ቀ ጠነ ይላል ።	276. ባል ሲጠግብ ውሃ ቀጠነ ይላል ።
277. አቦችዜቤ ዚትሚቹ ቢዴረ ትበልሐት ።	277. በባልዋ የተመቻት ሴት ጓዳ ገብታ ትደንሳለች ።
278. አቦች ጉድ መረ አቦችንተ ።	278. ባል የመጀመሪያ ባልነው።
279. አተር ቀረ ጊር ፈስ ቀረ ።	279. አተር ቀረ ቢሉ ፈስ ቀረ ።

ሐረሪ	አማርኛ
280. አተዋቅ ሩሕዜሌ መኽሕ አጭቲ ።	280. ዶሮ በራስዋ ላይ ቢላዋ ኦወጣች ።
281. አንገቱው ሺርዋ ገርገብትሌ ኽለቂው ።	281. አንገት የተፈጠረው አዙሮ ለማየት ።
282. አኻኽ ኩ ዛ ል አበ ወራበ ሌም ሐለ ።	282. ለጅብም እንዳንተ ያስ ወን ንድም አለው ።
283. አኻኽ በሕ ኡገ ዘይሌጥ ወ ጨረ አየጣነኽ ።	283. ካንተ ጋር ጉዞ የማይሄድ አህያ አያጫጭንህ ።
284. አኽ ባዮም ደም ፥ ቱፍ ባ ዮም ደም ።	284. አከ ቢሉም ደም ፥ ቢተፉም ደም ።
285. አይቂርበኝ ዛየ ኡገቤ ቀረ ።	285. አይቅርብኝ ያለ እመንገድ ቀረ ።
286. አደብ ዘሌላሌ ቂጠል ሐለ ባማ ።	286. ሥነ ሥርዓት ያጣ ሰው ፥ አለንጋ ድርሻው ።
287. አደብ ዘሌላሌ ኡጋም ኤለ ።	287. ሥነ ሥርዓት ሊሌለው መን ገድም የሰው ።
288. አደብ የሰጠነ ባይቲ ፥ ጊዲር ዱዋእ ኢንተ ።	288. ሥነ ሥርዓት ይስጠን ማ ስት ትልቅ ምርቃት ።
289. አዱሩም ሸሪፈንቲ ።	289. ድመትም ከብር አላት (ለክ ብር ከተባለ) ።
290. አዱሩ ኢምቡጥ አጭቲ ሸቅ ለን ሻንኼት ኤስብቲ ።	290. ድመት አፍንጫ አወጣች ፥ ሸቅለን (የሰው ስም) አም ባር አደረገች (ድሮ የማታ ገኘውን በማግኘቷ ኩራት ስተሰማት የሚተረት ነው።)

ሐረር	አማርኛ
291. እዱሩ ደንፈዜ እላ ዴረ በሪ ፣ ቡቺ ደንፈዜ እላ ከተ ንበሪ ።	291. የድመት ድንፋታ እስከ ጓዳ፣ የውሻ ድንፋታ እስከ በር ።
292. «አ ገ በ ሪ መቄጫም እይ ዋል ፣ አኑውም እይኼጀኝ» ባቲ ።	292. «ከብቶች እቤትም እይዋሉ፣ እኔንም እይርገጡኝ ፣» አለች ። እንዲት የሐረር ንግሥት በከተማ በር ላይ ተኝታ ከብቶች ለግጦሽ ከከተማ ውጭ ይስማሩ ፣ እኔን ግን አይርገጡኝ ብላ አዘዘች ይባላል ።
293. አገኘ በለ (አ) ፣ አሴነነ ረሰ/ አ/ ።	293. አገኘ በላ ፣ ተናገረ ረሳ ። (ቃሉን ለማያከብር ሰው የሚነገር) ።
294. አገኛ ጊር ሱብሒን ይማጅ ፣ ቀበጦ ጊር ሰብረን ይማጅ ።	294. የሚበላ ቢገኝ ጠዋት ፣ ቢያጡ ግን ትዕግሥት ።
295. አጣቢኘሌዞ ለእያ ተሐይ ሐለ ።	295. ከጣት ጣት ይበልጣል ።
296. አጣቢኛው ጩቅትሌ ይቁ ጩመ ይገኜሚል ።	296. ጣትን ገማች ብለው ቆር ጠው አይጥሏትም ።
297. አፈር ውሰ ፣ ጣቅ ለእይ ስ ላት ።	297. አጉል ውስ ፣ በፈርስ ላይ ጸሎት (ስው ለጸሎት መተ ጣጠብ) ።
298. እፍ ዛላው እፍዞው ወኽቦ ።	298. አፈኛን አፉን ግዙት ።
299. አፍዞ ብረት ጋር ይማግዲ ዛል ።	299. አፉ የብረት ቤት የሚያ ቃጥል ።
300. አፍገን ዘሌላሌ እራዘ-ም ኤለ ።	300. ቡትቶ የሌለው ልብስ የ ለው ።

ሐረሪ	አማርኛ
301. እፍሌ ከራቱም ኤለ ።	301. እፍ ዳገት የለውም ።
302. ኡሩስዞው ዘይጦር እንገ ቱም ኤል ።	302. ራሱን የማይሸከም አንገት የለም ።
303. ኡሱእ ረቀ ሐጀ ጊር ይሙ ታል ።	303. ሰው ሞኝ ነው ቢወጉት የሚሞት ።
304. ኡሱእ ኢጂቢ እሳት ይማግ ዲሜል ።	304. በስው እጅ እሳት አይፋ ጅም ።
305. ኡሱእ ዘሌላሌ ኡሱእንቱም ኤለ ።	305. ዘመድ የሌለው ከሰውነት የራቀ ።
306. ኡሱእ ደም ይከልሓል ።	306. የሰው ደም ይጣራል (ም ንም ቢዘገይ ነፍስ ገዳይ ይገኛል) ።
307. ኡሱእ ዝሐተፌውቤ ዘመን ዝሐተፌው ይማጀል ።	307. ሰው ከመከረው ዘመን የመከረው ።
308. ኡሱእ ፌትቤ መቃነን እዛ ብንተ ።	308. መለመን ቢአል ነው ።
309. ኡሱእሌ አይኩ የኽኖ ፣ ኡ ሱእ ብላዩም አይኩ የኽኖ ።	309. ለሰው ምን ይኮናል? ያለ ሰውም እንዴት ይኮናል?
310. ኡሱእሌ ኡሱእሙራ የትዞ ።	310. ሰው ለሰው መስተዋቱ ።
311. ኡሱእ ዘልፈረ እላው ይፈ ሩሜል ።	311. ሰውን ያልፈራ አላህንም አይፈራ ።
312. ኡሱኽ ኡስጡ ኤለድ ።	312. የእሾህ መሃል እበባ ።
313. ኡሱኹው ኡሱኽ ያጨ ሐል ።	313. እሾህን እሾህ ያወጠዋል ።

ሐረሪ	አማርኛ
314. ኡንሴ ኢኑም ኤለ ።	314. ሰድንጋይ የለው ዓይን ።
315. ኡንቀቤ ኡን ሐልበ ።	315. ቆሎው ጠጠር እለው ። (ለማይታመን ነገር የሚባል) ።
316. ኡንቤ ሲሐጥ መፋጨ ።	316. ከድንጋይ ልጣጭ መፈለግ።
317. ኡንዋ ቁሉአ ይትፋለቁ ሚል ።	317. ድንጋይና ቅል እይፈናከቱም ።
318. ኡኻት ኻዱው መብረድመ መብለአ ይማጅ ።	318. እንጀራን እቀዝቅዘ መብላት ይበጃል ።
319. ኡኻት ጊዲሪንተ ።	319. እንጀራ ትልቅ ነው ።
320. ኡዙኑው ቆጮ ጊር ኑዱልዞ ይቀራል ።	320. ጆሮን ቢቆርጡት ቀዳዳው ይቀራል ።
321. ኡዙን ኡመዜበሕ ቀርኒ ንቴ ።	321. ጆሮ ከአያቷ ጋር እኩያ ናት ።
322. ኡገቤ ኹፊ ጪጪጭ ፣ ጋርቤ ረሐብ ቁቁቅ ።	322. እመንገድ የጫማው ድምጽ ያምር ፣ በቤት ግን በረሐብ ይማቅቅ ።
323. ኡፉው መሐጤ ጊር ኢን ት በካት ።	323. እፍንጫን ቢመቱት ዓይን ያለቅሳል ።
324. ኡፉው መቆጪመ አፍ ሚ ሰብ 1	324. እፍንጫን ቆርጠ እፍ ፣ ማድረግ ።
325. ኡፍ ኡፍ ወልዲ አሰሌ ቃም ።	325. እፍ እፍ ማለት ልጅን አላ ሳደገም ።
326. ኡፍሌ ዝሰቻው አፍ ይሰቦ ሐል ።	326. ለአፍንጫ የሸተተውን ወደ አፍ ያስገቡዋል ።

ሐረሪ	አማርኛ
327. ኡፍ ኢንፊጥ እፍ አይቦእ ።	327. የአፍንጫን ንፍጥ እፍ እያስገቡም ።
328. ኡፍ ይስድሌ ዘትጌቦ ወን ደቅ ኡን የቂብለ እትጌበለ ።	328. ወፍ ሊያሳድድ የተቀጠረ ፣ ድንጋይ የሚያቅብለው ቀጠረ ።
329. ኢርቤ ኢጂ ሞሪድ ።	329. ፀሐይን በእጅ መከለል ።
330. ኢር እሳል ዘላረዶው ፣ ገመሽ ሰአ የገኞሜል ።	330. ፀሐይ እያለች ያላስቀመጡትን ሲመሽ አያገኙም ።
331. ኢር እሳል ዝመሽቤው አቱሽኡ ።	331. ፀሐይ እያለች የመሸበት (እታድርገን) ።
332. ኢሺሽ ዘለኡቡ ኢጂቤ ሐመድ የሐፍሱቦሐል ።	332. ቅቤ በበሱበት እጅ አመድ ያፍሱበት ።
333. ኢኔይ ትሬየ ፣ ኡዙኔይ ትሰሜየ ፣ ዛዮው ታብሌየ ፣ ሴነ ትበኬየ ።	333. ዓይኔ እያየሽ ፣ ጆሮዬ እየሰማሽ ፣ የተባለውን እምቢ ብለሽ ፣ የጸጸት ለቅሶ ታስ ቅሳለሽ ።
334. ኢን በለሑው ከልከ በለሕ ቀደሚው ።	334. ስለት ያለውን ዓይን ፣ ስለት ያሰው መጥረቢያ ቀደመው ።
335. ኢን ሳዮመ አፈት ባዮ ።	335. ዓይን ብሎ ደህንነት ይኗል።
336. ኢን ዘሌለ ሺኢሽቲ ኻኑ ቩኝ ጊር ቆንጡኝ ባየ ።	336. ዓይነ ስውር ሶስት ሰዎች ካሉ ቆንጥጠኝ አለ (ሶስት ስው ባለበት ሥፍራ ሌላውን ካሙ ከሶስቱ እንዱ ለሚታማው ሰው ምናል ባት ዘመድ ሳይሆን እይቀርም በሚል ነው) ።
337. ኢን ዘልቶየ ፣ ቀልቢ ዘለፎየ ።	337. ዓይኑ በየመንደሩ የሚንከራተት ልቡ እንድ ቦታ የማያድር ።

ሐረሪ	አማርኛ
338. ኢንዞቤ ዚትሔወስ ሚ ይሌ መላም ኤለ ።	338. ከምንጩ ለደፈረስ ውሃ የ ለው መላ ።
339. ኢንዶችዋ ዊጅ ሐፍ ያሾ ዛል ስናን ይበርዱሜል ።	339. ሴትና ልጅ የሚያስነሱት ነገር በቀላሉ አይበርድም ።
340 ኢንዶቹው ስንዱቅኻው አቱሬ	340 ለሚስትህ ሳጥንህን አታሳይ ።
341. ኢን ዘሌላው በርቲ መጤ መስ ።	341. ዓይነ ሥውርን ምርኩዝ መ ቀማት ።
342. ኢንዶች እቦችዚሌ መሐለ ቅንቴ ።	342. ሚስት ስባልዋ ገንዘብ ናት።
343. ኢንዶችዋ ዳግቤ ይትራወ ጠሜል	343. በሴትና በዳገት አይሮጡም።
344. ኢንጪ «ብረቱም እልቆ ጩኝ ኢንጪተ ብላይ» ባየ።	344. እንጨት «የቆረጠኝ እን ጨት ነው እንጂ ብረት አይ ደለም» አለ (በእንጨትና በብረት የተሠራውን መጥ ረቢያ ማለቱ ነው) ።
345. ኢ ን ጪ ዘላጩቤ ቁ ጢ ዛጪ ።	345. ከእንጨት በፊት (ሳያድግ) ቅጠል ያወጣ ።
346. ኢጂ አፉው የሙሳሜል ።	346. እጅ አፍን እይስትም ።
347. ኢጂቤ ሲጥ ኢጊርቤ ፋጭ።	347. በእጅ ስጥ በእግር ፊልግ ።
348. ኢጂቤ በርቲ ኡሩስቤ አቅሊ ።	348. በእጅ በትር ፣ በራስ ብል ሃት ።
349. ኢጂቤ ዛሾ ኩሑል ኢን የ ጠፉል ።	349. በእጅ የኳሉት ኩል ዓይን ያጠፉል ።

ሐረሪ	አማርኛ
350. ኢጊር እሺን ነደበ አይትሴ ቀል ።	350. ጫማን መደብ ላይ እያ ወጡም ።
351. አለ ዘዩቅሌ ሲር ስጦ ፣ በሶር ዘዩቅሌ ኩፍ ስጦ ።	351. አገዳ ለማያውቅ ስር ፣ ሥጋ ለማያውቅ ሳንባ ይስጪል ።
352. አረዶ ሞት ስቀሎ ገበተ ።	352. ቢያስቀምጡት ስፌድ ፣ በ ግድግዳ ላይ ቢሰቅሉት ገ በቴ (ቆሪ) (እንዳደረጉት የ ሚሆን ስው) ።
353. አርቤ ሙት ይማጅ ፣ የግሲ ሱምቤ ቀብሪ ይማጅ ።	353. ከውርደት ሞት ፣ ከመጥፎ ስም መቃብር (ይሻላል) ።
354. አቂሌ ንኩሉሎ ፣ ረቀሌ ንደ ሉሎ ።	354፣ ለብልህ ያስታውሱ ፣ ሞኝን ግን ይኮረኩሩ ።
355. አንዋ እኻኽ ዘር ሚይዋ ዝ ናብ ሚይንተነ ።	355. እኔና እንተ የዝናብና የወ ንዝ ውሃ ነን ።
356. አንኩት ኹኑ ባይቲ ጅናም ኹኑ ባይቲ ።	356. እንደኔ ሁኑ ማለት እበዱ ማለት ።
357. አንሌ ሑሬይ ፣ ኡሱእሌ ፉ ሬይ ።	357. ለኔ ቆንጆ ፣ ለሰው ግን እይጥ ።
358. አዌ ሚሽቲው ኣያ ባኼ ጊር ሑሉ የምስሌ ።	358. የእንጀራ እናቴን እማማ ስላት እውነት መስላት ።
359. አዌው ረእኾ ጊር እው መየ እገስሴኝ ፣ ኡሜው ሪአኼ ጊር ሰሐቅ ገደሌኝ ።	359. አባቴን ባየው አባ መየን አስናቀኝ ፣ የሴት አያቴን ባያት ሳቅ ገደለኝ ።
360. አው ኽጢብ ዛለዩቤ ይኽ ጥባሉ ።	360. ሰባኪ ባለው ይሰብካል ።

ሐረሪ	አማርኛ
361. አው ሚሽቲ አይ አትኹን ፥ ኡንቀ ሕራት እይኹን ።	361. የእንጀራ እናት አትሁን ። ናት ፥ ቆሎ አይሆን ራት አ
362. አው ሰሪ ኢንጪንት ።	362. አባት የዱር እንጨት (ማታ ወደ ቤት ሰለሚገባ)
363. አው አባዲር ኢጊርዝዩ ጉ ሙል ኢንተ ።	363. የአው አባድር እግር የታ ጠፈ ነው (ጥጋብ እያዋ ጣም አደብ ይሻላል ለማለት ነው) ። (በሐረር የታወቁ የታሪክ ሰው) ።
364. አው እሳል እዜር ፥ አይ እላ ልቲ ኢኺስተ ።	364. አባት እያለ አጐት ፥ እናቷ እያለች አክሰት (አይታ ጡም) ።
365. አቂል ቢኢሻረ ።	365. ለብልህ ያመልከቱ ።
366. አውመ የሐርሲ ፥ ወልዲመ ይሚሕሲ ።	366. አባት ያርሰ ፥ ልጅ ግን ያፈርሰ (ያበላሽ) ።
367. አው ወልዲ ከራ ወልደየ ።	367. የአባት ልጅ የወልዲያ መን ገድ (የወልዲያ መንገድ አ ስቸጋሪ ነው) ።
368. አውዞ ላምገፍቤ ዝመሐ ጪው ባራው ፥ አለገ ኡንቤ ይመሕጠሐል ።	368. ባለቤቱ በኩበት የመታው ንበሬ ባዕድ በድንጋይ ይመ ታዋል ።
369. አውዞ ዘቄሺው ቡቺቤ ኩሉ ዞም ኢጂ ያርድበሐል ።	369. ባለቤቱ ባጥላላው ውሻ ሁ ሉም እጁን ይሰነዝርበታል
370. አውዞ ዞደዲውሉ አንቀር ደወ ።	370. ከፈቀደው አባቱ ፥ ጨጓ ራም መድጎኒቱ ።
371. አዩው ጥሎት ፥ ወልዲው ጀጥረ ስሞት ።	371. እናትዋን ጥላቻ ፥ የልጅዋን ስም እጐደፈ ።

ሐረሪ	አማርኛ
372. አይ ሻብ ፋጥ ሹንኩርት ፥ ንቀል እብቂል ።	372. የአይ ሻብፋጥ ሽንኩርት ፥ ትንቅሎ የሚተከል (ባንድ ነገር የማይረጋ) አይ ሻብ ፋጥ የተባሉት ሴት ሌላውን ሰው ካለማመናቸው የተ ነሳ ሽንኩርታቸውን ጠዋት እብቅለው ማታ ወደ ቤት ሲሄዱ ነቅለው ቤታቸው ይዘው ይሄዱ ነበር ይባ ላል ።
373. አይዋ ሚይሌ ግሳቱም ኤ ለዩ ።	373. ለእናትና ሰውሃ መጥፎነት የለውም ።
374. አይ ጦትዜኩት ኮአት ቱኹ ኑሚት ።	374. እናት እንደጡትዋ ሁለት አትሆንም ።
375. አይ አሳልቲ ቀድረዜው ዩ ቄሚል ።	375. እናት እያለች ዋጋዋን አያ ውቁም ።
376. አጥ ዱፉንሌም ሐቡ ኤለ ።	376. ለሁሉም አጥንት ፥ የለው መቅን ።
377. እሳቱው ዝማግዬው ዩቀ ሐል ።	377. እሳትን የሚያውቀው ፥ ያቃ ጠሰው ።
378. እሻረ ዘሌለ መጁሲው ዬረ በረቤ ቀበሮ ።	378. የቤተሰብ ሰም የሌለውን ሰው እንዳ በራፍ ቀበሩት ።
379. እመልማነ ቢኪት ኢን ኑር የናቅላል ።	379. ከመጠን በላይ ማልቀስ የ ዓይን ብሌንን ያጠፋል ።
380. እመልማነ ሰሐቅ ቀልቢ የ ደርታል ።	380. ከመጠን በላይ ሳቅ ፥ ልብ ያደርቅ ።
381. እመትንስእ ግዘእ ፥ እመት ውለድ ብለእ ።	381. ሚስት ሳታገባ ሐብት አ ፍራ ፥ ልጅ ሳትወልድ ብላ።

ሐረሪ	አማርኛ
382. እመትውለድ ብለእ ፥ ኢስ ወለድኺ ቤሔርሌ ቁኒቤ ወሐጥ	382. ሳትወልድ ብላ ፥ ከወለድክ ወዲያ በቁምህ ዋጥ ።
383. እመየሎ ይላል ፥ እላል ለሚ አጢዞ የቀድማል ።	383፥ ሳይናገሩት ይናገራል ፥ እ ላል ለሚ (ስም) ራሱ ያስቀ ቀድማል (ጅራፍ ራሱ ገ ርፎ ይጮኻል) ።
384. እመይተርፈ ዘሌቀሕቲ ፥ እሰይገቤ ሞቲ ።	384. ሳይተርፋት ያበደረች ፥ ሳይመለስላት ሞተች (ብ ድሩ) ።
385. እመይኹን መገን ኢስኻነ ቤሔርሌ መገንታም ኤለ ።	385. ሳይሆን እቤት ፥ ከሆነ ወ ዲያ ግን እቤት እይሉም ።
386. እስይጠርሖ ለቤክ ።	386፥ ሳይጠሩት እቤት ።
387. እራዝ ዝገኘ ጅናምቤ እራዝ ዘልገኘ ይበዝሐል ።	387. ልብስ ከጣለው ዕብድ ፥ ልብስ ያልጣለው ይበዛል ።
388. እሳትዋ ሚስኪን ይንካኮ ይኽሹሜል ።	288. እሳትና ድሃ ሲነካኩት እይ ወድ ።
389. እሼትቤ ዝኼጀው እሼትቤ ኡሱኽ የሐጀ ።	389. መሬትን በቀስታ የረገጠ ሰው በቀስታ እሾህ ይወ ጋው ።
390. አላኽዋ እበላኽ ይትካሐ ሉሜል ።	390. አበላለሁና እበላለሁ አይ ስማሙም ።
391. አላኽቤ መትበለእ ሐልበ ።	391. እበላለሁ በማለት አለበት መበላት ።
392. እር ዝኻነ ኡሱእ ታብ አሻ ፥ የገሲ ዝኻነ ሩሕዞው ታብ አሸ ።	392. ደግ ሰው ሌላውን ፥ መጥፎ ሰው ራሱን አስችገረ ።

ሐረሪ	አማርኛ
—ከ—	
393. ከረቡ መሐጠሌ ደው ሐለ ።	393. ለከበሮ መቺ ፍየል ይስጠ ዋል ።
394. ከረቡዚኘ ኢር ይፈርኩ ሜል ።	394. ከበሮእችን ፀሐይ እይች ልም ። (ወሬያችን በቀላሉ ይዳረሳል) ።
395. ከ ረ ቤ ሲን ሲን ይ ኹ ኑ ሜል ።	395. የከርቤ ጥርስ ጥርስ እይ ሆንም (የተውሶ ዕቃ እንደ ራስ አይሆንም) ።
396. ከርሲ ረሐብ ይጠላል ።	396. ሆድ ራብ ይጠላል ።
397. ከርሲ ቂለቤ ኪሲወልዲ ሐልበ ።	397: በገራገር ሆድ ዲቃላ በቀ ለበት (ራስዋን ያልጠበቀ ቀች ዲቃላ ትወልድ) ገር መሆን ያስጠቃል ።
398. ከርሳምሌ ገበተ ሕደጉሎ ፥ ስናናምሌ ኡገ ሕደጉሎ ።	398. ለሆዳም ገበታ ፥ ለነገረኛ መንገድ ይተዋል ።
399. ከርስሌ ገለታም ኤለ ።	399፥ ለሆድ ውለታ የለውም ።
400: ከቢሬ ዮ ሉ ሜ ሉ ፥ ይሰቹ ሜሉ ፥ እገኙ ጊር የሐግዱ ሜሉ ።	400. እስተማሪዬ እይበሉም ፥ አይጠሙም ፥ ካገኙ ግን እይተውም ።
401. ከቢር ሚሽቲ ቱቃት ፥ ቱ ቃት ባዬ ጊር ከታብ ሐጠ ብቲ ።	401. የመምህር ሚስት ታውቃ ለች ብትባል መጽሐፍ አጠ በች ።
402. ከቢር ጋሬሌም አላኹ ፥ ኡሱእ ጋርሌን ባኹ ብላይ ባዬ ።	402. መምህር «ለቤቴ አላልኩም ለሌላ ቤት ነው እንጂ» እሉ ። (የመምህሩ ሠራተኛ ማታ ማታ ከጐረቤት እርሻ ማገዶ እየሰረቀ ያመጣላ ቸው ኖሮ አንድ ቀን መም ህሩ ሲስብኩ «እትሰረቂ»

ሐረሪ	አማርኛ
	ሲሉ ሰምቶ ማነዶ ሳያመጣ ወደ ቤቱ መጣ ። የመምህሩም ሚስት እራት ሳያዘጋጁ አመሹ ። መምህሩ እራት ሲጠይቁ ይኸው ተነግራቸው ። እሳቸውም ሠራተኛውን ጠርተው በቁጣ ቃል «ለቤቴ...» አሉ ይባላል ።
403. ከኒፉው ጪቅነዞሌ ኸደኖ ጊር ጊድረዞሌ ዝኸደኖ መሰሌው ።	403. የሠገራን ጉድጓድ ሰግማቱ ቢከድኑት እከብረው የከደኑት መሰለው ።
404. ከዶ ጣእዜ ቡንቤ አሉ ።	404. የከዶ (ሰም) ታዛዥነት ቡና በበርበሬ ።
405. ከፍትሳ ከፍ ዘየለ ተሰትሳም ተሰ ይሳሜል ።	405. በሐዘን ጊዜ የማያዝን ፥ በደሰታ ጊዜ አይደሰትም ።
406. ከፍትዋ ተሰቲ ዘዩቅ ኡሱ እነሶ ቁቡሊንተ ።	406. ሐዘንና ደሰታን የማየውቅ ሙሉ ሰብእና የለው ።
407. ኩሩምባዩው ሐማቺ ጌዩም አልፈረኬውም ።	407. ከርንን አማችም አይችለው
408. ኩሪ ሸረፈ ንጃት ።	408. ንብ ግድብ አፈረሰ (ነገር ሲጋነን) ።
409. ኩሽ ሚሸቲ ትቡአ ቢኒ ከሕ ።	409. እጮኛ በሰማንያ ሚሰት ትሆን ።
410. ኩዱው ኩፍቤ የናውጦ ሜል ።	410. ጉበትን በሳንባ አይለው ጡም ።
411. ኪልአሚር ይሎዛል ኪል ሐመድ ይልዛል ።	411. አልጋ ሲሉት አመድ ።

ሐረሪ	አማርኛ
412. ኪዝ እቦችሌ ሔይዲዞንተ ።	412. ውሸት ለወንድ የወር እበባው (ነውሩ ነው) ።
413. ኪዝ ዞሌመዱቦ እፍ ዱሰ ዱሰ ይላል ።	413. ውሸት ያልተናገሩበት አፍ ማር ማር ይላል ።
414. ኮእት እፈቀ ተካለሐ ፥ ከ እት ዘር ተቃደሐ ።	414. ሁለት ቅል ተጠራራ ፥ ሁለት ወንዝ ተቃጻ (ሰዎች መሰሎቻቸውን ሲረዱ የሚነገር ነው) ።
415. ኮእት ኢን እሳልቲ ሚን ቲ ቂሺ ።	415. ሁለት ዓይን እያለች ምንኛ ትናቅ (ዓይን እያለ አይመሰግንም) ።
416. ኮእት ኢጊር ሐለኘሌ ኮእት ለፉ ይሴቅሎሜል ።	416. ሁለት እግር አለኝ ተብሎ ሁለት ዛፍ አይወጣም ።
417. ኮእት ጋር ማቢይነ ይሊጥ ዛል ወልዲ ወልዲ ይኹኑ ሜል ።	417. በሁለት ቤት መሐል የሚያድግ ልጅ ፥ ልጅ አይሆንም ።

—ኸ—

418. ኸያጥ ጋር እራዝ ቲርትረ ትዞ ፉቱሕ ።	418. የልብሰ ሰፊ ልብስ ጠርዙ ትርትር (የውጭው አንጂ የራሱ ቤት አይሙዋላለትም) ።
419. ኾኾኸ ዩጉሩሜል ።	419. መገዝገዝ አያርድም (ለማ ሰፈራራት አልበገርም) ።

—ወ—

420. ወሕሪ ሒልቅዞ ሳሰአያም ፥ ጌይ ጉሩምትዞ ሺኢሽቲ እ ያም ።	420. የወር ቁጥሩ ሰላሳ ቀናት ፥ የከተማ ሰው ሐሜት ሶስት ዕለት ።
421. ወሕሪው ቀነኤ ጊር ጡይሌ አሰራም ኤሌ ።	421. ጨረቃ ከቀናት ፥ ኮከብ ኃይል የላት ።

ሐረሪ	አማርኛ
422፣ ወልዲ ብሉኡ አይሊ ፣ ቀ ብሪ ንቑሑ አይሊ ።	422. ሀጻን ልጅ ብሉ እይል ፣ መቃብር ተነሱ እይል ።
423. ወልዲ ዲጀ ጊር ዋሊድ ቀረ ።	423. የልጅ ጉዳይ ከመጣ የወ ላጂ ይቀር ።
424. ወልዲሌ አሰዋ ቀራም ኤለ።	424. ለልጅ አገዳና ቀራ የለውም (አኩል ነው) (የማሽላ አ ገዳ ሲደርቅ ቀራ ይባላል) ።
425. ወራበ ሐመድቤ ይበርዳል ።	425. ጅብ በአመድ ይበርዳል ።
426. ወራበሌ ወለመጥ ሐከመ ሞሽ ።	426፣ ለጅብ አንጀትን ልጓም አያ ደርጉም ።
427. ወራበ አሐድ ጊር ዘገኘቤው አታይቤ አሲር ጊር ይትግ ራገባል ።	427. ጅብ አንዴበበላበት አስሬ ይመላለስበት ።
428. ወራበ ኢስሌጠ ቤሔርሌ ቡቺ ክልሐ ።	428. ጅብ ከሄደ ፣ ውሻ ጮኸ ።
429፣ ወራበዋ ወጨረ አቱሽነ ።	429. ጅብና አህያ አታድርገን ።
430. ወራበ ዘዩቁቦ ባድቤ ወሊ መሐመድን ተኘ ባየ ።	437. ጅብ በማይታወቅበት ሀገር ቅዱስ ነኝ አለ (ቆዳ አንጥ ፉልኘ አለ) ።
431. ወራበ ዞለአቤው አታይቤ ይነትቃል ።	431. ጅብ በበላበት ገበታ ያስ ታውካል ።
432. ወር ዊሊአ ኡገ ሩሑቅ ።	432. ወሬው ገና መንገዱም ረ ጅም ።
433፣ ወር ይስጢም አልትቀበጠ፣ መሐለቅ ይስጢ ብላይ ።	433. ገንዘብ የሚሰጥ አንጂ ወሬ የሚሰጥ አልታጣም ።

ሐረሪ	አማርኛ
434. ወር ይቀርበኘቤ አዌ ጋር ምራስ የቅርበኘ ።	434. ወሬ ከሚቀርብኘ ከአባቴ የሚገኘው ውርስ ይቅርብኘ (ለወረኛ የሚተረት) ።
435. ወስፊ ኒቂ ወልዲም አለ ሌቀ ።	435. የሰፌድ (ወስፌ) ሥራ ልጅ አላሳደገም (በቂ ገንዘብ አያ ስገኝም) ።
436. ወቅቲ ዝገኜው ይሊጥዛል ዩድቃል ።	436. ጊዜ የጣለው በቁሙ ይወ ድቃል
437. ወናግ አገዱቤ ደው ደባል ።	437. በአንበሳ በረት የፍየል ጭፈራ ።
438. ወናግ አፍቤ ሳር ይቡኡ ሜል ።	438፣ በአንበሳ አፍ ሳር አይገ ባም ።
439፣ ወናግዞ ጊቢኛው አልፊረኪ ውም ።	439. አንበሳ አንኳ ሴራን አልቻ ለውም ።
440. ወንጠፍ ተሐይ ሑባብ ።	440. የምንጣፍ ሥር አባብ ።
441፣ ዎንፊችቤ ሚይ ሜስብ ። ወ	441. በወንፊት ላይ ውሃ መጨ መር ።
442. ወደቀ ባዮ ጊር ተስባበረ ።	442. ወደቀ ሲሉ ተሰባበረ ።
443. ወገር ዞለዬው አቂየ ።	443. ወይራ የወለደው ጉሉ (ያል ዘሩት ሲበቅል) ።
444. ወጨረሌ ዱስ ሚንዜ ።	444. ለአህያ ማር አይጣማት ።
445. ወጨረ ስብሐ ጊር ይትኦረ ኡሜል ።	445. አህያ ቢለባ አይታረድም ።
446. ወጨረ ዝናም አሐድ ሚይ አልስቸ ።	446. አህዮቻችን ከአንድ ወንዝ አልጠጡም (ምን አገናኘን)

ሐረሪ	አማርኛ
447. ወጨረዋ ሐመድዞ ።	447. አህያ ካመዱ ።
448. ወጨረ ጀነትዜ ሐመድ ለ አይ ።	448. አህያ ገነትዋ አመድ ላይ ።
449. ወጨረዋ ወጨረ ሲን የሳብ ሩሜሱ ።	449. አህያ ለአህያ ቢራገጥ ጥርስ አይሳበርም ።
450. ወጨረ አን ኢስሞትኹ ቤ ሔርሌ ሰርዱ አይብቀል ባቲ ።	450. አህያ እኔ ከሞትኩ ወዲያ ሠርዶ አይብቀል አለች ።
451. ወጨረ ፈስሌ ኡፍ ይለሕ ዶሜል ።	451. ለአህያ ፈስ አፍንጫ አይ ያዝም ።
452. ወጨረ ፈቲት ቆጭቲ ጊር ፥ ሩሕዜቤ አትሔጠርቲ ።	452. አህያ ገመድ በጠሰች ቢ ባል ማሰሪያዋን አሳጠረች።
453. ዊጅ በሕ ዝዋለ ራጋው ሞ ተመ እገኛ ።	453. ከልጅ ጋር የዋለን ሽማግሌ ሙቶ አገኙት ።
454. ዊጅ ጠፍኹ ዩቁሜል ።	454. ልጅ ጠገብኩን አያውቅም።
455. ዊጅዋ ራገ አጁቤ ይገባል ።	455. ልጅና ሽማግሌ በጊዜ ቤት ይገባል ።
456. ዊጅነት አልአቆት ፥ ደርመ ነት አልፍሮት ።	456. ልጅነት እላዋቂነት ፥ ወጣ ትነት ድፍረት ።
457. ዊጅዋ አተዋቅ አባትቤ የቁ ምሳል ።	457. ልጅና ዶሮ በደጅ ያም ሩአል ።
458. ዊጅ ዚረኤው አዮሽነ ።	458. ልጅ ያየው አያድርገን (አ ይበረከትም) ።
459. ዊጅዋ ፊቱው ይበርዳሜል።	459. ልጅና ፊት አይበርደውም ።

ሐረሪ	አማርኛ
460. ዊጅ ይሩጢተል ብላይ ይቀ ድሙሜል ።	460. ልጅ ይሮጣል እንጂ አይቀ ድምም ።
461. ዋሊ ፤ ዘልኻነ ወሊ ፤ ይኹኑ ሜል ።	461. በጊዜው ተጫዋች ያልነ በረ ቅዱስ (ወሊዩ) አይ ሆንም ።
462. ዋይ ቢዝሐ ስሐቅ ፥ ቄር ቢ ዝሐ መሓከክ ።	462. የችግር ብዛት ሳቅ ፥ የእ ከከ ብዛት ማከክ ።

—ዘ—

463. ዘ ለ መ ዳ ው ተን ማገ ዴው ።	463. ያለመደን ጢስ አቃጠለው።
464. ዘለሮአ ቑሉአ ።	464. ያልተሟሸ ቅል ።
465. ዘለፎየ ጂን ጊርጊረ ፥ ዘለቀ መጠ ዱበ ።	465. ያላረፈ የጅን ጋቻ (ዕጣን ማጨሻ) ፥ ያላረፈ ዱባ (ያላረፈ አደጋ ላይ ይወድ ቃል) ።
466. ዘሌል ይፋጭዛል ዛልቤ ዩ ጫል ።	466. የሌለን (የሌላን) የሚፈልግ ያለውን ያጣል ።
467. ዘሌቆ ባረ አውዞው ገደለ ።	467. ያሳደጉት በሬ ባለቤቱን ገ ደለ ።
468. ዘሌቆ ቡቺዞ ይነኽሳል ።	468. ያሳደጉት ውሻ አንኳ ይና ከሳል ።
469. ዘልሐረሬው ሐሪየ ፥ ዛልግ ረገቸ ወጨረ ።	469. የማይናደድ እሳማ ፥ የማይ መለስ አህያ ።
470. ዘልሞተሌ አሐድ ያሞሔ ሉፍ ይላተል ።	470. ያልሞተ ሰው እንድ ቀን ያልፍለታል ።
471. ዘልበለአኔውው ራቶ አየቴ ጨነ ።	471. ያልበላነውን ሥጋ ከጥር ሳችን እናውጣ ።

ሐረሪ	አማርኛ
472. ዘልበለአ አታዩው አይ ሓኮ ።	472. ያላመመን ቦታ አያኩም ።
473. ዘልሪአ ሪአ ናር ጊር ፥ ዘልሰሞ ሰሞ ናር ጊር ሱብሓን አለ ብላዩም አየሎዋ ።	473. ያላዩትን ካዩ ፥ ያልሰሙትን ከሰሙ (እስደናቂ ነገር) የአላህን ስም እንጂ ሌላውን አያነሱ ።
474. ዘልሪአ መጋለ ይሮሌ ይደል ሳል ፥ ዝቂሕ ዘልቃለቆዘን ይ ።ስላል ።	474. ያላዩት ሀገር ያጓጓል ፥ ወርቅ የተለቀለቀ ይመስላል ።
475. ዘልሰጠ ቀሐት የውለድ ።	475. ጉፉግ ሰውን ሴት ልጅ ይ ውለድ ይሏል ።
476፥ ዘልኻኔውቢ ዝነስአ ዝኻ ኔው ሰአ ፈተሐ ።	476. ለአቅመ አዳም ሳይደርስ ያገባ ፥ ስዚህ ዕድሜ ሲደርስ ይፈታ ።
477፥ ዘልወለደ አልትዊረደ ።	477. ያልወለደ አልተገለገለ ።
478. ዘልወድቲ አይ አይ ቱኹኑ ሚት ።	478፥ ያልወለደች እናት እናት አትሆንም ።
479. ዘልወድትቤ ዋዩም ኤልቤ።	479. ያልወለደች አልተቸገረች።
480. ዘልገኝኔው ኡን አይፍለቀነ ዘልጩሐር ኔው አላት አይ ማግደነ ።	480. ያልወረወርነው አይፈንክተን ፥ ያልጫርነው አያቃጥለን ።
481. ዘር ቆፍ ዛለ ወኪል ።	481፥ ወንዙ ደርቆአል ፥ ወኪሉ ግን አላህ ነው ።
482፥ ዘርቤ ኡን ግኙቦ ፥ ዛልበ የ ውጠአባው ።	482. በወንዝ ድንጋይ ጣሉበት ፥ ያሰውን እንዲያወጣ ።
483. ዘር ጀሚአ ደም ኻነ ጊር ደ ሚት ይመሎሐል ።	483፥ ወንዝ ሁሉ ደም ከሆነ ደም ይቀዲል ።

ሐረሪ	አማርኛ
484. ዘር እመይ ሑሮ ሚይ እየ ኮአ ።	484. ወንዝ ሳይወርዱ ውሃ አያፈሱ ።
485. ዘርዋ ዘር የትቃዱሐል ።	485. ወንዝና ወንዝ ይቀዳዳል (ይረዳዳል) ።
486. ዘሮው ሚንሴ ትክልሓኽ ባዮ ጊር ዛልበኝሌ ባየ ።	486፥ ወንዝ ሆይ ለምን ትጮሃ ለህ ቢሉት ስላለብኝ አለ ።
487. ዘየማኞ ቂስሚ ኢን ኑር የና ቅሳል ።	487. የማያገኙትን ሲያዩ የዓይን ብሌን ይቀንስ ።
488. ዘዩቀኝ ወራበ ዮለኝቤ ዩቀኝ የብለእኝ ።	488፥ የማያውቀኝ ጅብ ከሚበላኝ የሚያውቀኝ (ጅብ) ይብላኝ ።
489፥ ዘ ይ ሕ ደ ሩ ቦ ጌይቤ (አታ ይቤ) አየምሻሾ ።	489. አያድሩበት ከተማ (ቤት) አያምሻቡበት ።
490. ዘይትለመዱም ኤል ጀሐ ነም አሳት ብላይ ።	490. ያለገሓነም እሳት የማይለ ለመድ የለም ።
491. ዘይትላዩም ኤል ዘይትራስ እዞ ኡሽነ ።	491. የማይለያይ የለም ፥ የማይረሳሱ ያድርገን እንጂ ።
492. ዘይባር ይዘልሙሚል ፥ ዘይ ይሙት ይትወለዴም ።	492፥ የማያባራ እይዘንብም ፥ የማይሞት አይወለድም ።
493፥ ዘይሞቅ ዘይብረድ ኡን ቅ ባበ ።	493. የማይሞቅ የማይበርድ የድንጋይ ምጣድ ።
494. ዘይዛኝ ዝመስሌ ብቆጥ ገፍ አሻቲ ።	494፥ የማይነጋ መስሏት ቆጥ ላይ እዳሪ ወጣች ።
495. ዘገሕ ከርሲ ዛለ ፥ ዘገሕ ባ ድቤ ወጠ ።	495. ስፊ ሆድ ያለው ፥ ከስፊ ሐገር ይወጣ ።

ሐረሪ	አማርኛ
496. ዘገኘሌ ቁይ ፡ ዝቀበጠሌ ሕራር ።	496. ላገኘ ቁጣ ፡ ላጣ ንዴት ።
497. ዘገኘዋ ዝሞት ኦሕሊ ይቀ ብጡሚል ።	497. ያገኘና የሞተ ዘመድ አያጣም ።
498. ዘግ ዘላየ ዘርገሕ ባየ ።	498. ቦጅ ያላለ ፡ ዘርጋ አለ (ተሸ ነፈ) ።
499. ዙንዙርትቤ ዘበለ ዩኩርመ ይስጣል ።	499. በሰንዝር አልሰጥ ያለ ፡ ከንድቶ ይሰጥ ።
500. ዚምቢ ለእይቤ ዱስ ይክፍ ቶሚል ።	500. ዝምብ ባሰበት ማር አይከ ፈትም ።
501. ዚምጫ ጩቦ አታይቤ የደ ርቆ ።	501. ልብስን ባጠቡበት ቦታ ያ ደርቋል ።
502. ዚሞተ ሱምዞ ሓጂ ።	502. የሞተ ሰው ሰሙ ሓጂ (ይከ ሰራል) ።
503. ዚሪኤው ወሕሪቤ ዘይሶም ኑቦ ።	503. ባየው ጨረቃ የማይጸሙ በት (የማይታመን ሰው) ።
504. ዚትሕራረሱቦ ጐጋው ጩቀመ ገኖ ።	504. በግብረ ሥጋ የተገናኙበ ትን ቆዳ ገምቶ ጣሉት ።
505. ዚትባለለ በለለ ።	505. የቸኮለ ተበላሸ ።
506. ዚትኮአ ሚይ ይትሐፈሱ ሚል ።	506. የፈሰሰ ውሃ አይታፈሰም ።
507. ዚትወለድኺሰዘን ሞትኺ።	507. ከተወለድህ ሞትህ ።
508. ዚጥማሚ ዛገሩ ደበ ላይቤ ተኩላልቲ ።	508. ያጣጣመች ዝንጀሮ አው ድማ ላይ ትንከባለላለች ።
509. ዛለ ሓጂ ዘሌለ ሮጂ ።	509. ያለው ሓጂ የሌለው ሌባ ።

ሐረሪ	አማርኛ
510. ዛለ አይክለሕመ ዘሌለ አዩ ቲጤነብ ።	510. ያለው ተጣርቶ የሌለው አ ያድምጥ ።
511. ዛለ ኩሙል ፡ ዘሌለ ኩምቡ ሉል ።	511. ያለው ተመቻችቶ ፡ የሌለ ው ተንከባሎ ።
512. ዛለ ዛላቤ ዩጫል ፡ ዘሌለ ኢንዞ ዩጫል ።	512. ያለው ባለው ፡ ይወጣ የሌለው ዓይኑ ይወጣ ።
513. ዛለ ደርቢ ጋር ፡ ዘሌለ ሳር ጋር ፡ ቅባጭዞ ክረ ጋር ።	513. ያለው ግንብ ቤት ፡ የሌ ለው ሳር ቤት ፡ ይህንንም ያጣ ኪራይ ቤት ።
514. ዛላሌ ድበሉሎ ።	514. ላለው ጨምሩለት ።
515. ዛላሌ አሕሊ ሐለ ።	515. ያለው ዘመድ አለው ።
516. ዛሌ መሐለቅ ፡ ዝሞትሌ ረ ሕመት ።	516. ላለ ገንዘብ ፡ ሊሞት ርህ ራሄ ።
517. ዛል ሚሽሌ አሐድ ያም ፡ ኢር፡ ዩጭለሐል ።	517. ላለ ሰው አንድ ቀን ፀሐይ ይወጣለታል ።
518. ዛልበ ሐልበ ኡንቀቤ ኡን ሐልበ ።	518. ቆሎው ጠጠር አለው (ነገር አለው) ።
519. ዛቄኻ ጥፈትቤ የሞሐጠኻ ።	519. ስቸገር የረዳኻ በጥፊ ይም ታኻ ።
520. ዛቆ ጅናሞቤ ዘላቆ ይበዝ ሐል	520. ከታወቀ ዕብድ ያልታወቀ ይበዛል ።
521. ዛገሩ ቆዲዜ ሙሉጡው ት ሩሚት ።	521. ዝንጀሮ የመቀመጫዋ መ ላጣ አይታያትም ።
522. ዚምቢ አልገደልቲ ግሩም ተትኒትቃት ።	522. ዝንብ ባትገድል ታስታ ውክ ።

ሐረሪ	አማርኛ
523፣ ዜደ ቀበጠመ ፣ ዜዶ አገኘ።	523. የነገረ አጥቶ የተነገረው አ ገኘ ።
524. ዜገ የልደኝቤ ገደሊ የግደ ለኝ ።	524. ድህ ከሚወልድኝ ሐብታም ይግደለኝ ።
525. ዜገ መዜገዘ ኢር ነቱ ።	525. የድሃ መንቀባረር የፀሐይ በሽታ ።
526. ዜገሌኝ ወራበ የቦርደኝ ።	526. የጀመረኝ ጅብ ይጨርሰኝ።
527. ዜገዋ አንቀሩው ይከልሕ ዛል ዩሎሐል ።	527. ድሃንና ጨንራን አየጮኽ ይበሷል ።
528. ዜገዋ ቅባጭ ወጨረዋ ሐ መድ ።	528. ድሃና እጦት ፣ እህያና አ መድ (አይተ ጣጡም) ።
529፣ ዜጐው ዘግ ፣ ደረቅ ጐጐው ከከሀ ።	529. ድህ ይዘረጋ ፣ ደረቅ ቆዳ ይጮህ ።
530. ዝረሐቤው ይጠፍዛል ይመ ስላሚል ።	530. የራበው የሚጠግብ አይመ ስለውም ።
531. ዝሮጅቲ ኢን ተቀድሚመ ትበካት ።	531፣ የሰረቀች ዓይን አስቀድማ ታለቅሳለች ።
532. ዝ ሼ መ ቆ ነቱሌ ደዋም ኤለ ።	532. ለደበቁት ህመም መድኃ ኒት የለውም ።
533. ዝቂሕ ቂሕ ዝቂሕ ይኹኑ ሚል ።	533. የሚያብረቀርቅ ሁሉ ወርቅ አይደለም ።
534. ዝቂሕ ዘልርእሌ ነሐስ ዝቂ ሕዞንተ ።	534. ወርቅ ላላየ ነሐስ ወርቁ ።
535. ዝቆጮ ኢንጪቤ ዝቀረ ይ በዝሐል ።	535. ከተቆረጠው እንጨት የቀ ረው ይበዛል ።

ሐረሪ	አማርኛ
536. ዝበሰለ መታረ ዮለ ይቀብ ጡሜል ።	536. የበሰለ ሥጋ የሚበላው እያ ጣም ።
537. ዝበቀለ ወሕሪ አይቅበጠነ።	537፣ የሚመጣ ወር አይጣን ።
538. ዝኻነ ኻነዋ እሩዚት እሩዝ አግቡኤኝ ባቲ ።	538፣ የሆነው ስለሆነ ሙሽሪት ልሞሽር አለች ።
539. ዝኸሹሎዋ ዝኸሹቦ ።	539. የፈለጉለትና የፈለጉበት (ሲ ያዳሉ) ።
540. ዝ ዘ ለ መ ቤ ው አታይቤ የባር ።	540. በዘነበበት ቦታ ያባራ ።
541. ዝዛቤው ወራበ ።	541. የነጋበት ጅብ ።
542. ዝገደረ አበ አውንተ ፣ ዝገ ደርቲ አባይ አይንቴ ።	542. ታላቅ ወንድም አባት ፣ ታላቅ እህት እናት ።
543. ዝጠለአ አራትዞ ጠይንተ ።	543. የጠሉት ምላሱ ጥቁር ።
544. ዝጠለዐሒጀ ላምገፍቤ ዞደቀ ዝቂሒንት ፣ ዞደዶ ሒጀ ፎ ለቤ ዝቦአ ቱሉአ ኢንተ ።	544. የጠሉት ነገር በእበት ላይ የወደቀ ወርቅ ፣ የወደዱት ነገር በሻኛ ውስጥ የገባ ትል ።
545. ዝጠለአ ሐማቺ ጌይቤ መጥ ረግ ሐፍ ያሸቦሐል ።	545. በጠሉት እማች ላይ መጥ ረጊያ ያነሷል (ለመጥረግ)
546. ዝጠፈ አየሶረን ።	546፣ የጠገበ አያስተናግደን ።
547. ዝጠፈ ወንደቅ ሕራትዞው ላቀን አሸ ።	547. የጠገበ አሽከር ራቱን ምሳ ያደርግ ።
548. ዝጠፈ ዝረሐቤውቤ ወሩም ኤለ ።	548. የጠገበ የተራበን አላወቀ ።
549. ዝጠፈ ጌይኡሉአ ደርቢ የዳ ምስመ ይቺኽላል ።	549. የጠገበ ሕንጻ አፍርሶ ይገ ነባል ።

ሐረሪ	አማርኛ
550. ዝ ጠ ፉ ቦ ሲሪ ቆሸ ቆሸ ይላል ።	550. የጠገቡት ቂጣ ሊጥ ሊጥ ይላል ።
551. ዝጠፈ ይረሕባዛል ይመስ ላሜል ።	551. የጠገበ የሚርበው አይመ ስሰውም ።
552. ዝጠፍቲ ወጪረ ቢሰሪ ተኩ ላልቲ ።	552. የጠገበች እህያ ጋራ ላይ ትንደባለል ።
553. ዝፋለሶ ሞት ሑንቀሖ አኮአ ።	553. ያሞገሱት ስፈድ ቆሎ አፈሰስ ።
554. ዝሌቁበቤ ይራግቦ(ሑል) ፣ ዝ ራጉበቤ ይሙትቦ(ሑል) ።	554. ባደጉበት ያረጁበት ፣ ባረጁበት ይሞቱበት ።
555. ዝኸሸተ ኻንቲም አው ሚ ሸቲ ቲጢሙሚት ።	555. ምንም ደግ ብትሆን የእን ጀራ እናት አትመሰገንም ።
556. ዝኸሮ ገዱቤ ዩቡኡቦ ።	556. በቆፈሩት ጉድጓድ ይገ ቧል ።
557. ዝሰጠ ዜገቤ ዚትቁበሰ ይዘ ርፈ ።	557. ከሰጪ ድህ ተቀባዩ ይ ባስ ።
558. ዝናረበውው ዝረሰአ ደም ጠረሸ ።	558. የነበረበትን የረሳ ደም አስ ታወክ ።
559. ዝናብ ዘሰመ ጊር አውዞቤ ይባራል ።	559. ዝናብ ከዘነበ በባሰቤቱ ላይ ያባራል ።
560. ዝዘሮው ይናጉ (ዩቁጮ) ።	560. የዘሩትን ያጭዱ ።
561. ዝናብ ዝመሐጤው ወናግ አይዜገዱ መሰሰ ።	561. ዝናብ የመታው አንበሳ ፣ ቀበሮ መሰለ ።
562. ዝጠሎ መሕማሰልዞ ፣ ዞደዶ መቆመሰ ።	562. የጠሉት ማስቀየሙ ፣ የወ ደዱት ማማሩ ።

ሐረሪ	አማርኛ
563. ዝዋዬ ዋይ መታራው ጢሲ ጠሰፍተ ።	563. በዋዬታ የተገኘውን ሥጋ አሞራ ቀማችው ።
564. ዞሰአ አሞሰሰ ፣ ዝሰበሰ አቆ መሰ ።	564. የበላ ወዙ ታየ ፣ የለበሰ አማረ ።
565. ዞሰእቲ ኢን የቃጄሔል ።	565. የበላች ዓይን ታፍራለች ።
566. ዞሰዶ ኩሩእዞ ደወ ።	566. የወለዱት (ከንዱ) ትሹንም መድሐኒት ።
567. ዞሰዶዋ ዛረዶው የገኛ ።	567. የወለዱትንና ያስቀመጡ ትን ያገኟል ።
568. ዞደቀ ኢንጪቤ መንጨዋ ከልከ በዝሐቤው ።	568. የወደቀ ዛፍ ምሳር ይበዛ በታል ።
569. ዞደዶ መሐዋው ቂመዞው ይሰብሮ ።	569. የወደዱትን ፅቃ ሲገዙ ሲዋ ዋሉ ዋጋውን ያሳንሷል ።
570. ዞደዶ ሱምዞ ኢድሪስ ፣ ዝ ጠሉ ሱምዞ ኢብሊስ ።	570. የወደዱትን ሰው ኢድሪስ ፣ የጠሉትን ሰው ሰይጣን (ይ ሷል) ።
571. ዞደዶሌ ቀልቢ ቱልኩፍ ይ ላል ፣ ገማም ዘርገፍ ይላል ።	571. ለወደዱት ሰው ልብ ደን ገጥ ፣ ሹሩባም ዘርገፍ ይ ላል ።
572. ዞደድቲ ኢን ሩሕዜሌ ተሲ ናት ።	572. የወደደች ዓይን ራሷ ትና ገራለች ።
573. ዞደዶ አፍዞ መዲ ፣ ዝጠሎ አፍዞ ሲብሪ ።	573. የወደዱት አፉ መድ (ጥሩ ቀለም) ፣ የጠሉት ግን ሬት ።

—የ—

574. የምሰሌ አዌ ሚሽቲው ሙ ግ ረ ነ ት ቤ ዘንገ ዘረእኹ ሌወ ።	574. የእንጀራ እናቴን ፅውነት ደምሰላት ወገሬ (የማሽላ ዓይነት) ብዬ ዘንጋዳ ዘራ ሁላት ።

ሐረሪ	አማርኛ
575. የሰጥመ የትፋልሲ ።	575. ሰጥቶ ያስመሰግን (አላህ) ።
576. የሲኂዛል አራት ፥ ይትገረፍ ዛል ሐጪ ።	576. የሚናገር ምላሰ ፥ የሚገረፍ ጀርባ ።
577. የቲምሉ እሕሊም ኤሰ ።	577. የሙቅ ልጅ ፥ የለው ዘ መድ ።
578. የቲምዋ እላት መንካከእ ይ ፈርኩሜል ።	578፥ የሙት ልጅና እላት ፥ እይ ወድም መኑካካት ።
579. የነታዛል ይሙትዛል ይመስ ለሐል ።	579. የታመመ የሚሞት ይመስ ለለዋል ።
580. የእ ለቆቡ ዚትጌብቲ ኡፍ ፥ ይ ለቆቢም ቲትጌበሉ ቁ ረቤ ሐልቲ ።	580፥ በዚህ ዛፍ ላይ ያረፈች ወፍ በዚህኛውም ላይ ልታ ርፍ ተቃርባለች ።
581. የገሲ ወልዲ አዋ እይ ሱም የትቂቅላል ።	581፥ መጥፎ ልጅ የወላጆቹን ስም ያጐድፋል (በመጥፎ ያስጠራል ።)
582. የገሲ አመል እላ ቀብሪ አፍ ይትኼተላል ።	582፥ መጥፎ አመል እስከ መቃ ብር ይከተላል ።
583፥ የ ገ ድ ሮ ዘልሪአ የገድሩ ሜል ።	583. ሲያከብሩ ያላየ አያከብ ርም ።
584. የጠፍዛል ኡኻት ቅባበ ለአ ይቤ የታውቃል ።	584. የሚያጠግብ እንጀራ ምጣ ድ ላይ ያስታውቃል ።
585. የኽንለኽ ባየ ጊር ሳር ፈ ጥቤ ሐፍ ያሻል ።	585. ይሁንልህ ካለ በሳር ምሰሶ ያነሳል (አላህ) ።
586. ዩሩጠዛል ዘገዶ ጪን ዩሩጠ ዛል ይትፈተሐል ።	586. ሲሮጡ የታጠቁት ሲሮጡ ይፈታል ።

ሐረሪ	አማርኛ
587. ዩቅ እይትፈጅመ ዘዩቅ በሕ እይሲረአነ (አይዳብለነ) ።	587. የሚያውቅ ጠፍቶ ከማያ ውቅ ጋር አያገናኘን ።
588. ዩዳዛል ዘሌለ ይሒሞዛል ይ መስላሜል ።	588. የሚወደው ሰው የሌለው የሚታማ አይመስለው ።
589፥ ዩጭ አባር ዘይውጠአ ሱም ሐደገ ።	589. የሚያልፍ ረሐብ የማያልፍ ስም እወረስ ።
590፥ ያሪው ወልዲኽሹው ሚን ኩትቤ ትሰሕሴሔሽ ባዬ ጊር ፥ ዞለድኼ ኩትቤ ባቲ።	590. ጃርት ልጅሽን እንዴት እ ድርገሽ ትልሻታለሽ ቢሏት እንደ ወለድኳት አለች ።
591. ያሸ ዝቀበጠ እምበዋ ጊ ሽጠ አትዋለደ ።	591. ሥራ የፈታ ማንጐንና ጊሽ ጣን አዳቀለ ።
592. ይሒከቤ ዩሕጢ ሐልበ ።	592. በሚያኘክ ዋጭ አዘዘበት ።
593. ይለብስኽቀበጠ ኡሱእ እራ ዝቤ ቀለጠ ።	593. ይለብሰው ያጣ በሰው ል ብስ ኩራ ።
594. ይሊጦ ይሊጦመ ጋር ፥ ይ ጢሶ ይጢሶመ ዛላሑ ኤ ቀድ ።	594. ዞሮ ዞሮ ከቤት ፥ ኑሮ ኑሮ እላህ ፊት) (ይመሰሏል) ።
595፥ ይሎ ስመእመ ጢሪ ኡን ወሐጠ	595. ሲባልሰምቶ ድንጋይ ዋጠ።
596. ይበከለ ዝቀበጠ በሪ ጉይ ተሉ በከ ።	596. ያለቅስለት ያጣ ለከተማ በረኛ አለቀሰ (በሩቁ ለሚ ያውቀው ሰው) ።
597. ይበከባኩት ዘላቀ ረቀ ፥ ወ ራሺዞ ከርሲው እገረ ።	597. እንዴት አንደሚያለቅስ ያ ላወቀ ሞኝ የእውራሾቹን ሆድ አራቀ (እስቀየመ) ።
598፥ ይስጢ አየትቂብጢ ።	598. የሚሰጥ አያላጣ ።

ሐረሪ	አማርኛ
599. ይነኩሎ ጊር ዘላቀ ይነኮ ጊ ሩም ዩቁሜል ።	599. ሲነኩለት የማያውቅ ፣ ሲነ ኩትም እያውቅም ።
600. ይው አቀመ ሑባቡው ኢ ጊር ኽተሬው ።	600. አባብ የልቡን አይቶ እግር ነሳው ።
601. ይደልሒመ የዲልሒዛልቤ ስላመት ዩጨነ ።	601. ተሳስቶ ከሚያሳስት አድ ነን ።
602. ይጠሎዛል ይሒሞዛል ፣ ዩዶ ዛልዮሎዛል ይዲጀል ።	602. የሚጠሉት ሲያሙት ፣ የ ሚወዱት ሲበሉ ይደርሳል።
603. ይፈረ ዘሌላው ኡሩስዞው ፍሮ ።	603. የሚፈራው የሌለው ራሱን ፍሩት ።
604. ዮለኝ እቤ ፣ ይገበኝ ሊቂሔ።	604. ወንድሜ ገንዘቤን ቢበላው ብድሬ እንደተመለሰልኝ (እቆጥረዋለሁ) ። —ላህን ላይ እንደፈሰስቅቤ ይቆጠራል ።
605. ዮሎዛል ዝላኽ ።	605. ሲበሉ የላኩት (ልቡ ም ግቡ ላይ ስለሚሆን የተሳከ ከበትን ጉዳይ በሚገባላይ ፈጽሞ ሲቀር) ።
606. ዮሊዛል ይረሕባዛል ።	606. ሲበላ የሚርበው ።
—ደ—	
607. ደረቅ ቀውሐዋ ዜግ አቦች መስመስ ።	607. ወተት የሌለው ሆኗና (ከ ቡና ቅጠል የሚፈላ እንደ ሻይ ያለ)ድሃ ባል መሳስ ለመሳ ።
608. ደረቅ ቁጢ ሔጀ ሚን ይ ሪዝኒ ፣ ሐፍ አሾ ሚን ይ ኽፊ ።	608. ደረቅ ቁጢ (የቡና ቅጠል) ሲያዩት መከበዱ ፣ ሲያነ ቡት ግን መቅለሉ ።
609. ደረቅ የደርቃል ።	609. ደረቅ ያደርቃል ።

ሐረሪ	አማርኛ
610. ደረቅ ገጋው ኢሺሽ መቃ በእ ።	610. ደረቅ ቆዳን ቅቤ መቀባት ።
611. ደረቅ ብሽ ከሰ የቡርዳል ።	611. ደረቅ «ማስቲካ» ሞራ ይ ጨርሳል ።
612. ደበ ሌቀ ጊር አታይዞቤ ዩ ድቃል ።	612. ኩይሳ ቢያድግ አቦታው ይወድቅ ።
613. ደባይ መትፈቀርዜ ብላዩ መኽጀጀዜ የቁምሱሜል ።	613. ጥጃ መጫወቷ አንጂ መራ ገዉ እያምርም ።
614. ደቺ አሺር ዘቦረደመ ሰሚ አሺርሌ ይትማሐጥዛል ።	614. መሬት ያለውን ትምህርት ጨርሶ ሰማይ ላለው የሚ ጥር (ሁሉን ነገር ያለኔ ማን ያውቃል የሚል) ።
615. ደቺ ዩሽነ ።	615. መሬት (ቻይ) ያድርገን ።
616. ደቺቤ ዘልትካሐለ ለፉ መለ ይሌቀሉሜል ።	616. መሬት ሆኖ ያልተስማማ ፣ ዛፍ ላይ አብሮ አይወጣም
617. ደቺቤ ዛሉው ሐፍ እሻኽቤ ፎይቤ ዛሉው ቀብ ሞሽ ።	617. መሬት ያለውን አንሳለሁ በማለት እጉያ ያለውን መ ጣል ።
618. ደመ ዘሌለ ነቱም ኤል ።	618. መድኃኒት የሌለው በሽታ የለም ።
619. ደው ኡልዳኽ ባቲመ ሩሕ ዜሌ አቦች ወለድቲ ።	619. ፍየል ልጅ እወልዳለሁ ብላ ባል የሚሆናትን ወለደች ።
620. ደው ኡስጡቤ ጋሚለ ።	620. ፍየል መሐል ግመል ።
621. ደው እንዜ ቁጢቤ ።	621. የፍየል ዓይን ቅጠል ላይ ።
622. ያዱው ዘገኘ ኪሕሊው አ ገኘ ፣ ኪሕሊው ዘገኘ ነብ ሬው አገኘ ።	622. ፍቅርን ያገኘ ስምምነትን ፣ ስምምነትን ያገኘ ድልን አገኘ ።

ሐረሪ	አማርኛ
623. ዱሰ ዝጣንቲ ወጨረ ጥመ ዘው ቱቃሜት ።	623. ማር የተሸከመች እህያ ጣዕሙን አታውቀውም ።
624. ዱሰ እትኹን ይለሕሱኽ መ የቡርዱኻላ ፣ ሱጢም አትኹን ትመሪመ ትቀራኻ ።	624. ማር እትሁን አየላሱ ይጨርሱሃልና ፣ ኮሶም እትሁን መራራ ሆነህ እንዳትቀር ።
625. ዱሰ ዛልበ አታይቤ ዱሰ ፈጅ ይትቀበሑሜል ።	625. ማር ባለበት ፣ እያጡም ጉንዳን ።
626፣ ዱባው ሐረግ ዘመዴው ።	626፣ ዱባን ሐረግ ሳበው ።
627፣ ዱፍ ዲጀ ጊር ምሻ ኢን ።	627. ንፋስ ሲመጣ ሁሉም ዓይኑን (ይይዛል) ።
628. ዲነት ሐማቺ ጌይ ጢፊትቤ የትሚሕጣል ።	628፣ የራሰ ገንዘብ በጥፊ ያስመታል ።
629፣ ዲነትሌ አው ብላይ እዜ ሩም ኤለ ።	629፣ ለሐብት እባት እንጂ አሎት የለውም ።
630፣ ዳይ መቀጡ ይበስሉሜል ።	630፣ የጋራ ወጥ አይበሰልም ።
631. ድላገ ቅባጭ ዝቀበሮ የቲ ጫል ።	631፣ ሥራ መፍታት የቀበሩትን ያስወጣል ።
632. ድናዲን ሐጂ ኡሑራኽ ባ ትመ ሰገረቤ አገኜ ።	632. ኤሊ ሐጂ (መካ) እሄዳለሁ ብላ እሰገራ ተገኘች ።
633. ዶኽን ተሲሕቂ እሐድ ሲ ንዜ አልፈ ያጭዛል ።	633. ዝሆን ይሳቅ እንድ ጥርሱ ሺ የሚያወጣ ።
—ጀ—	
634. ጀዋ ጀነት እትማሊሑ ጊር ፣ ጀነት አለሌ ሐላወ ጀውካ ባቲ ።	634. ሥጋንና ጀነትን ቢያማር ጧት ፣ ገነት የአላህ ነውና ሥጋ አለች ።

ሐረሪ	አማርኛ
635፣ ጀዋብ ዝቄሕንተ ፣ ኢሰወጠ ቤሔርሌ ሜቲንቶ ።	635. ቃል ወርቅ ነው ፣ አንዴ ከተናገሩት ግን መዳብ ነው ።
636፣ ጂንዋ ጅናም እየግኘነ ።	636፣ እብድና ጂን እያግኘን ።
637. ጃይ ዱፍ ዘሌጤውው ገነ ዱፍ የርገብገሐል ።	637፣ የቢጋ ነፋስ ይዞት የሄደውን የክረምት ነፋስ ይመልሰዋል ።
638. ጃ ይ ቤ ዘ ይ ነ ዲ አሳቱም ኤል ።	638፣ በቢጋ የማይነድ የለም ።
639. ጅናምሌ ኡን መቄበል ።	639. ለእብድ ድንጋይ ማቀበል ።
—ገ—	
640. ገርጮረ ወልዲ ቡሩቅዘ ይት ወለዳል ።	640፣ የነብር ልጅ ዥጉርጉሩ ይወለዳል ።
641. ገበተቤ ዚትኮአ አ.ሺሽ ።	641. በገበታ ውሰጥ የፈሰሰ ቅቤ።
642. ገፍ ለእይቤ ገማዶር ።	642፣ በዓይነምድር ላይ እያሉ ሹሩባ መሠራት ።
643. ገፍ ቢልሐ ደቺው እልነደ ላም ።	643፣ የዓይነምድር ስለት ፣ አይበሳ መራት ።
644፣ ገፍ ዲጀ ገዱ ኽሩ ።	644. ዓይነምድር መጣ ጉድጓድ ቆፍሩ (ሠርገኛ መጣ በር በሬ ቀንጥሱ) ።
645. ጉመ ዘሌለ አይግደለነ ።	645፣ ካሣ የማይሰጥ አይግደለን ።
646. ጉር ዘላየ ዝናብ አይመሐ ጠነ ።	646. ነጭድጓድ የማያሰማ ዝናብ አይምታን ።
647. ጉነዋ ገናን ሙጮት አልከ ፈላም ።	647. ማባበያ ብድር አይከፍልም ።

ሐረሪ	አማርኛ
648. ጉድ መረ ጉድ ኽታተ ።	648. የመጀመሪያ ባል (ሚስት) ጉድ ደባቂ ።
649. ጉዶዞም ይገዳል ።	649. ጉቶም ይኾግራል ።
650. ጊሼሌ ዘላያው ወራበ በለ ኤው ።	650. ለነገ የማይልን ሰው ፥ ጅብ በላው ።
651. ጊዳር ስናን ሐለኝ ባይትቤ ጥቀሸ ድላገ ሐሰኝ ባይቲ ይማጃል ።	651. ትልቅ ነገር አለኝ ከማለት ትንሽ ሥራ አለኝ ማለት ይሻላል ።
652. ጋሚለ ሒሪረዞው ይሒጃል ።	652. ግመል ፊት ለፊት የሚሄደው መሪውን ያያል ።
653. ጋሚለ መርሰስ ተፈጀ ጊር ወጨረሌ ዮቃል ።	653. የግመል ድብዳብ ሲያረጅ ለአህያ ይበቃል ።
654. ጋሚለ ሸሐትኩት ኪል ኤ ሔር እተትቂረን ።	654. እንደ ግመል ሽንት ወደ ኋላ አታስቀረን ።
655. ጋ ሚ ላ ው ጤኖ ጊር ፥ ወ ጨረ ከልሐ ።	655. ግመል ለትጫነ ፥ አህያ ጮኸ ።
656. ጋሩው ጋምበሪዞቤት ዩቡ አሐል ።	656. ወደ ቤት በበሩ ይገባል ።
657. ጋር ሐለኝ ቢወርቃ ፥ ወቅሪ ሐሰኝ ቢለፉ ።	657. ቤት አለኝ በወርቃ (የቦታ ስም) ፥ ቀፎ አለኝ በዛፍ ላይ ።
658. ጋሬይ ገራዲይ ፥ አፍዲጂይ አሚሬይ ።	658. ቤቱ የኔ ገራዳ (የአካባቢ ተጠሪ) ማድ ቤቱ የኔ ን ጉሥ ።
659. ጋርሌ ቱመ ፥ አባትሌ ጅን ኩርት ።	659. ለቤቱ ነጭ ሽንኩርት ፥ ለውጭ ግን ቀይ ሽንኩርት (በቤት የሚያቃጥል ሰውጭ ሰው ግን ወተት) ።

ሐረሪ	አማርኛ
660. ጋር ዝመሐጤውው ጋርበረ ተቁበሌው ።	660. ቤት የመታውን በር ተቀበሰው ።
661. ጋር አኮአ ጊር ጉጉበ ይስቡ ቢሐል ።	661. ቤት ካፈሰሰ ጉጉባ (አጥ ባቂ አፈር) ይጨም ርዋል ።
662. ጋር ይጠርጐመ አባት ዩጮ ሐል ።	662. ቤት ጠርገው ደጅ ይወ ጡአል ።
663. ጋ ር ዞ ቤ ይትባሰአዛል ቡ ቹተ ።	663. በቤቱ የሚባላ ውሻ ብቻ ።
664. ጌል ዘሌሌ ቢሰገረ ትበኪ ።	664. ጓደኛ የሌላት ሰገራ ውስጥ ታለቅስ (የምታማከረው ስ ለሌላት ብቻዋን ታወራ ለች) ።
665. ጌይ ኡሱአ መሐሌ ረሐብ አሳልበ ጠፍኹ ይላል ።	665. የከተማ ሰው እየራበው በይ ሉኝታ ጠገብኩ ይላል ።
666. ጌይ ኡሱአ ዝደነቁውሌ ደቺ ቆንጡ ይላል ።	666. የከተማ ሰው ሲገረም መ ሬት ቆንጡ ይላል ።
667. ግዳጅ ዛዩሻ ኩቱም ኤል ።	676. ግዳጅ እንደማያደርግ የ ሰም ።
668. ጐ ጋ ው ሩ ጠ ዞ ይጋምሎ ሐል ።	668. ቆዳን በእርጥብነቱ ያጥፉ አል ።

—ጠ—

669. ጠበቀት ዱዋአ የለምዳል ፥ አዋ አይ ሙት ቢኪት የት ሊምዳል ።	669. ችግር ምርቃት ፥ የወላጅ ሞት ለቅሶ ያስተምራል ።
670. ጠይ ወልዲ ቀበጥኺለኝ ጊር ቁሕ ወልዲን ቀበጥኺለኝ ።	670. ጥቁር ልጅ ብታጣልኝ ቀይ ልጅ አጣህልኝ?

ሐረሬ	አማርኛ
671. «ጠይ እማመትዋ ቄሕ አራት ዛላቤ ተቄረሕ» ባየ ሑባብ ።	671. እባብ «ጥቁር ከጠመጠመና ቀይ ምላስ ካለው ተጠን ቀቅ» አለ (ከሰው ተጠን ቀቅ ማለት ነው ።)
672. ጠፎ ጊር በለቹ ያሾሐል ፥ ረሐበ ጊር ሚን አሊ ይሎሐል ።	672. ሲጠግቡ ይደግሱ ፥ ሲርብ ግን ምን ልብላ ይሉ ።
673. ጡፈዋ ረሐብ ይትፈረኩ ሚሉ ።	673. ጥጋብና ረሐብ አይቻሉም ።
674፥ ጡፈ ጡፍጡፍ የትቢላል ፥ ረሐብ የትፋጃል ።	674. ጥጋብ ቂጣ ያስበላል ረሀብ ያፋጃል ።
675. ጢትቤ ዘልቲቤቀ በጂሑም የቃሚል ።	675፥ ትንሽ ያልበቃው ፥ ትል ቅም አይበቃው ።
676. ጢት ይስጦመ ፥ ጣን ይፋ ፎሚል ።	676. ትንሽ ሰጥቶ ትልቅ አይ ፈልጉም ።
677. ጢት ዘለግዶረ ጊዲሩም የግ ድሩሚል ።	677. ትንሽን ያላከበረ ትልቅንም አያከብርም ።
678. ጣን ሹምቡረ ቢቁምቁም ተፈጀ ።	678. ጭነት ሽንብራ በመቀን ጠብ ያልቅ ።
679. ጣይ በስርዋ አሕሊ በናን የ በርዶ ይሽሻል ።	679. የበግ ሥጋና የዘመድ ጥል ያበርዱት ያሻል ።
680. ጥለቤ ጠዋሮ ሐልበ ።	680. በየዋህነት ሳይፈልጉ ማር ገዝ አለበት (ዲቃላ)
681. ጥለቤ እለ ሐልበ ።	681. በየዋህነት መጐዳት አለ ።
682. ጠኛም ሚሽቲ አይንቴ ።	682. ጥሩ ሚስት አናት ናት ።

683. ፈራቱ አይዞ ተሐይቤ የጨ ሚል ።	683. ፈሪ ከአናቱ ስር አይወጣም ።
684. ፋዲሙ መምረጥመ ኡሩ ሱሙ መልበስ ።	684. መቀመጫን ገልቦ እራስ ማልበስ ።
685. ፈገ ዛሽ ባረ ነፍሲዞሙ ገ ደለ ።	685. ደንብሮ የሸሸ በሬ ራሱን ገደለ ።